

International
Labour
Organization

► Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2020-22.

Dopunski
regionalni izveštaj
za Centralnu i
Istočnu Evropu i
Centralnu Aziju

Copyright © International Labour Organization 2021
Prvi put objavljeno 2021.

Publikacije Međunarodne organizacije rada uživaju zaštitu prava na osnovu Protokola 2 Univerzalne konvencije o zaštiti prava. Međutim, kratki odlomci iz ovih publikacija se mogu reprodukovati bez dozvole pod uslovom da se izvor navede. Za prava reprodukcije ili prevoda, treba se obratiti MOR Publikacijama (Prava i Dozvole), International Labour Office, CH-1211 Geneva 22, Switzerland ili putem imejla: rights@ilo.org. U Međunarodnoj organizaciji rada su takvi zahtevi dobrodošli.

Biblioteke, institucije i drugi korisnici registrovani u okviru organizacija za zaštitu autorskih prava mogu da kopiraju ovu publikaciju u skladu sa dozvolama koje su im izdate u tom cilju. Posetite www.ifrro.org kako biste pronašli organizaciju za zaštitu autorskih prava u svojoj zemlji.

ISBN 978-92-2-035889-4 (web PDF)

Ovu publikaciju navodite kao: Međunarodna kancelarija rada. *Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2020–22: Regionalni dopunski izveštaj za Centralnu i Istočnu Evropu i Centralnu Aziju*. Ženeva: MOR, 2021.

Odredbe korišćene u publikacijama MOR koje su u skladu sa praksom Ujedinjenih Nacija i prezentacije tog materijala ne izražavaju bilo kakvo mišljenje Međunarodne kancelarije rada po pitanju pravnog statusa neke države, oblasti ili teritorije ili njenih vlasti, ili kada je reč o promeni njenih granica.

Odgovornost za mišljenja iznesena u potpisanim člancima, studijama ili drugim doprinosima pripada isključivo njihovim autorima, i publikacija ne predstavlja odobrenje stavova iznetih u njoj od strane Međunarodne kancelarije rada.

Pozivanje na imena firmi i komercijalnih proizvoda i procesa ne znači da su oni priznati od Međunarodne kancelarije rada, a ukoliko neka firma ili komercijalni proizvod nisu pomenuti to ne znači da se oni ne odobravaju.

Informacije o publikacijama MOR i elektronskim izdanjima nalaze se na: www.ilo.org/publns.

Prava na fotografiju na naslovnici: © Dakota Corbin / unsplash

predgovor

Ovaj Dopunski regionalni izveštaj za Centralnu i Istočnu Evropu i Centralnu Aziju za cilj ima da nadopuni Publikaciju MOR pod nazivom *Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2020-22.: Socijalna zaštita na raskršću – u potrazi za boljom budućnošću*. Dopunski regionalni izveštaj se sastoji od dva dela. Prvo predstavlja „globalnu perspektivu“ koja je preuzeta iz glavnog izveštaja i ukratko opisuje nedavni razvoj situacije po pitanju sistema socijalne zaštite u celom svetu. Potom prelazimo na regionalni izveštaj koji potcrtava ključne promene, izazove i prioritete socijalne zaštite u Centralnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji sa aspekta životnog ciklusa.

Dok su države u regionu već formulisale sveobuhvatne sisteme socijalne zaštite, postoje značajne podregionalne varijacije sa izraženim nedostacima zakonskog i delotvornog obuhvata kao i smanjenjem adekvatnosti socijalne zaštite i ulaganja u istu. U svim državama, socijalna zaštita je odigrala ključnu ulogu u okviru borbe protiv krize izazvane pandemijom virusa COVID-19. Međutim, kriza je otkrila nedostatke postojećih sistema socijalne zaštite sa aspekta obuhvata, adekvatnosti i sveobuhvatnosti koji su rezultat inherentnih problema trenutno preovlađujućeg sveta rada. Ovaj izveštaj, stoga, poziva države da unaprede pružanje socijalne zaštite proširenjem njenog obuhvata na radnike u svim oblicima radnih odnosa; da prošire fiskalni prostor i dodele dovoljno resursa za njeno finansiranje; da ojačaju kapacitete onih agencija koje nadgledaju upravljanje socijalnom zaštitom i unaprede nacionalni konsenzus o socijalnoj zaštiti putem socijalnog dijaloga. Sprovođenje ovih važnih koraka politike bi predstavljalo dostojanstven pristup budućnosti socijalne zaštite.

Hajnc Verner Koler
Regionalni direktor
Regionalne kancelarije MOR
za Evropu i Centralnu Aziju

sadržaj

Predgovor	1
Skraćenice	6
Zahvalnice	7
1. Globalna perspektiva	9
2. Socijalna zaštita na raskršću u Centralnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji	16
3. Obuhvat socijalne zaštite: Regionalni trendovi i perspektiva	17
3.1. Zaštita populacije radnog uzrasta: Sve veća nepostojeća sredina	20
3.2. Zaštita dece i pomaganje porodica	23
3.3. Socijalna zdravstvena zaštita	25
4. Mere socijalne zaštite za ublažavanje efekata pandemije virusa COVID-19	26
5. Zaključci: Ka sveobuhvatnom i rezilijentnom sistemu	32
Reference	34

Spisak kućica

1. Reforma zdravstvene zaštite u Ukrajini	25
2. Unapređenje reformi i pružanja usluga socijalne zaštite uz pomoć elektronskih informacionih sistema u Azerbejdžanu: DOST – jedinstveni šalter za socijalne usluge	29
3. Unapređenje reformi i pružanja usluga socijalne zaštite uz pomoć elektronskih informacionih sistema u Albaniji: Nacionalni elektronski registar koji ubrzava sprovođenje reformi usluga iz oblasti socijalne pomoći, davanja za slučaj invaliditeta i nege drugog lica	29

Spisak grafikona

1. Pokazatelj COR 1.3.1: Delotvoran obuhvat Sistema socijalne zaštite, globalna i regionalna procena, po grupi stanovništva, 2020. ili poslednja godina za koju su podaci dostupni	11
2. Pokazatelj COR 1.3.1: Delotvoran obuhvat Sistema socijalne zaštite, regionalna i podregionalna procena, po grupi stanovništva, 2020. ili poslednja godina za koju su podaci dostupni	18
3. Delotvorna pokrivenost zaštitom starih: Procenat stanovništva radnog uzrasta starosti od 15 godina naviše koje je pokriveno penzionim šemama, po statusu radne snage i polu, odabrane zemlje, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni	19
4. Delotvorna pokrivenost zaštitom starih: Procenat stanovništva radnog uzrasta starosti od 15 godina naviše koje je pokriveno penzionim šemama, po statusu radne snage i polu, odabrane zemlje, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni	20
5. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za slučaj nezaposlenosti: Procenat nezaposlenih koji primaju novčane naknade, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni	21
6. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za ranjive grupe stanovništva: Procenat ranjivog stanovništva koje prima socijalnu pomoć, po regionu i podregionu, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni	22
7. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za decu i porodice: Procenat dece od 0 do 14 godina starosti koja primaju dečiji dodatak ili materijalno obezbeđenje porodice, po regionu, podregionu i nivou prihoda, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni	23

Spisak tabela

1. Gubici radnih sati i gubici prihoda od rada po regionu, 2020.	26
2. Mere za borbu protiv COVID-19 sa aspekta socijalne zaštite i poslova	27
3. Fiskalne mere za ublažavanje posledica COVID-19 tokom 2020. u odabranim državama (procenat BDP-a)	31

skraćénice

ALB	Albanija
ARM	Jermenija
AZE	Azerbejdžan
BIH	Bosna i Hercegovina
BLR	Belorusija
CA	Centralna Azija
CEE	Centralna i Istočna Evropa
DOST	Agencija za održivo i operativno pružanje socijalnih usluga (Azerbejdžan)
EE	Istočna Evropa
EFTA	Evropska oblast slobodne trgovine
EU	Evropska unija
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
GDP	bruto domaći proizvod
GEO	Gruzija
MOR	Međunarodna organizacija rada
MMF	Međunarodni monetarni fond
KAZ	Kazahstan
KGZ	Kirgistan
MDA	Republika Moldavija
MKD	Severna Makedonija
MNE	Crna Gora
n/a	nije dostupno
NHSU	Nacionalna zdravstvena služba Ukrajine
RS	Republika Srpska
RUS	Ruska Federacija
SP	socijalna pomoć
COR	Cilj(evi) održivog razvoja
SZ	socijalna zaštita
SRB	Srbija
SSI	Istraživanje o socijalnoj sigurnosti
TJK	Tadžekistan
UKR	Ukrajina
UNICEF	Dečji fond Ujedinjenih nacija

zahvalnice

Ovaj regionalni izveštaj su pripremili Kenići Hirose, Viši specijalist za socijalnu zaštitu, iz Tima za tehničku podršku dostojanstvenom radu i Kancelarije za Centralnu i Istočnu Evropu i Jasmina Papa, Specijalistkinja za socijalnu zaštitu iz Tima za tehničku podršku dostojanstvenom radu i Kancelarije za Istočnu Evropu i Centralnu Aziju. Prilozi i komentari su dobijeni i od anonimnog kolege-recenzenta i od kolega u centrali MOR (po abecednom redu): Kristine Berent, Ane Karoline de Lime Vijeira, Viktorije Žiru-Kastijela, Valerije Nesterenko, Jana Ortona, Šare Razavi, Fabija Duran Valverdea i Žiming Jua. Takođe bismo želeli da izrazimo svoju zahvalnost Džilijan Samerskejs za redigovanje ovog regionalnog izveštaja, našim kolegama u Jedinici za publikacije MOR na pomoći sa kreiranjem ovog dokumenta i našim kolegama u Odeljenju MOR za komunikacije i javne informacije na njihovoj kontinuiranoj saradnji i podršci tokom formulisanja i distribucije ovog izveštaja.

1 Globalna perspektiva

Uprkos napretku koji je tokom prethodnih godina postignut po pitanju proširenja obuhvata socijalne zaštite u mnogim delovima sveta, kad je počela pandemija korona virusa (COVID-19) brojne države su se i dalje suočavale sa značajnim izazovima po pitanju ostvarivanja univerzalnog pristupa ljudskom pravu na socijalnu zaštitu. Ovaj izveštaj daje globalni pregled napretka postignutog širom sveta tokom prethodne decenije po pitanju proširenja obuhvata i kreiranja sistema socijalne zaštite zasnovanih na pravima, što podrazumeva i minimalna prava, a opisuje i efekte pandemije virusa COVID-19. Na taj način daje suštinski doprinos praćenju okvira Agende održivog razvoja do 2030.

Na osnovu izveštaja je formulisano pet poruka:

Pandemija je ogolila duboko ukorenjene nejednakosti i značajne praznine u obuhvatu socijalnom zaštitom, njegovoj sveobuhvatnosti i adekvatnosti u čitavom nizu zemalja. Sveprisutni izazovi poput visokog nivoa ekonomske nesigurnosti, trajnog siromaštva, sve veće nejednakosti, široke rasprostranjenosti neformalnog rada i krhki društveni ugovor su pogoršani pandemijom COVID-19. Kriza je takođe ukazala na ranjivost milijardi ljudi za koje se činilo da se relativno dobro snalaze, ali zapravo nisu bili adekvatno zaštićeni od socioekonomskih potresa koje je izazvala. Socioekonomski efekti pandemije su kreatorima politika otežali da ignorišu čitav niz grupa stanovništva, u koje spadaju deca, stariji, neplaćeni negovatelji i žene i muškarci, angažovanih u raznovrsnim oblicima rada i u neformalnoj ekonomiji koji su bile ili neadekvatno ili nimalo pokrivene postojećim merama socijalne zaštite. Otkrivanjem ovih nedostataka, ovaj izveštaj pokazuje da je pandemija nagnala države na uvođenje potpuno novih mera politike, sa prioritonom na socijalnu zaštitu.

COVID-19 je izazvao uvođenje nikad do sada viđenih mera politike socijalne zaštite. Vlade su upotrebile socijalnu zaštitu kao glavnu meru za zaštitu zdravlja, poslova i prihoda ljudi, kao i za obezbeđivanje socijalne stabilnosti. Tamo gde je to bilo potrebno, Vlade su proširile obuhvat na prethodno nezaštićene grupe, povećale nivo prava ili uvele nova, prilagodile administrativne mehanizme i mehanizme za pružanje usluga i obezbedile dodatne finansijske resurse. Međutim, uprkos izvesnoj količini međunarodne podrške, mnoge zemlje sa niskim i srednjim nivoom prihoda

su se mučile da obezbede proporcionalnu socijalnu zaštitu i podsticaje kako bi ublažile negativne efekte pandemije na način na koji su to uspele zemlje sa visokim nivoom prihoda, što je dovelo do „jaza u podsticajima“ koji je nastao uglavnom zbog značajnih nedostataka na polju obuhvata i finansiranja.

Socioekonomski oporavak je i dalje neizvestan i povećanje sredstava za socijalnu zaštitu je i dalje od ključnog značaja. Najnovije prognoze MMF-a upozoravaju na postojanje divergentnog oporavka, gde bogatije države postižu brz ekonomski oporavak, dok u nacijama sa nižim prihodima vidimo gubitak nedavnih razvojnih dobitaka. Obezbeđivanje globalnog oporavka sa fokusom na ljudima zavisi od jednakog pristupa vakcinaciji. To nije samo moralni imperativ, već i nužno sa aspekta javnog zdravlja: velike razlike po pitanju dostupnosti vakcina će dovesti do pojave novih mutacija virusa koje podrivaju zdravstvenu korist vakcinacije u celom svetu. Međutim, nejednak pristup vakcinama, veliki nedostaci sistema podsticaja u okviru mera za borbu protiv krize, neuspešni pozivi na globalnu solidarnost, sve veće siromaštvo i nejednakosti i pribegavanje merama štednje već ukazuju na budući nejednaki oporavak. Takav scenario će mnoge ljudi ostaviti da se snalaze sami i usporiti ostvareni napredak prema postizanju Agende za 2030. kao i realizaciju društvene pravde.

Države su na prekretnici po pitanju funkcionisanja svojih sistema socijalne zaštite. Ukoliko postoji dobra strana ove krize, to bi bila činjenica da nas je neporecivo podsetila na kritični značaj ulaganja u socijalnu zaštitu, ali se brojne države takođe suočavaju sa značajnim fiskalnim ograničenjima. Ovaj izveštaj pokazuje da skoro sve države, nezavisno od svog nivoa razvijenosti, imaju izbor: da li da primene „pravednu“ strategiju ojačavanja svojih sistema socijalne zaštite ili konzervativnu strategiju minimalnih davanja, podležući fiskalnom ili političkom pritisku. Države mogu da iskoriste nove opcije politike koje su im na raspolaganju zbog pandemije i nadovežu se na svoje mere borbe protiv krize da bi ojačale svoje sisteme socijalne zaštite i postepeno ispravile nedostatke na polju zaštite kako bi obezbedile da svi budu zaštićeni od sistemskih potresa i uobičajenih rizika do kojih dolazi tokom životnog veka. To bi podrazumevalo veće napore na polju izgradnje univerzalnih,

sveobuhvatnih, adekvatnih i održivih sistema socijalne zaštite, što podrazumeva i robusni minimum socijalne zaštite koji bi garantovao bar osnovni nivo doživotne socijalne sigurnosti za sve. Alternativa bi bila pribegavanje konzervativnom pristupu koji ne investira u socijalnu zaštitu i tako države zarobljava na putu jeftinog rasta koji ne doprinosi ljudskom razvoju. To bi predstavljalo propuštenu priliku za osnaživanje sistema socijalne zaštite i preoblikovanje društava u cilju bolje budućnosti.

Uspostavljanje univerzalne socijalne zaštite i ostvarivanje ljudskog prava na socijalnu sigurnost za sve predstavlja jedan od kamena temeljaca pristupa za ostvarivanje socijalne pravde koji u fokusu ima ljude. Time se sprečava siromaštvo i obuzdava nejednakost, povećavaju ljudske sposobnosti i produktivnost, neguju dostojanstvo, solidarnost i pravednost i osnažuje društveni ugovor.

► Stanje socijalne zaštite: Postignut je napredak, ali nedovoljan

U 2020. godini je samo 46,9% svetskog stanovništva bilo delotvorno pokriveno bar jednim pravom iz sistema socijalne zaštite¹ (Ciljevi održivog razvoja (COR), pokazatelj 1.3.1; vidi sliku 1), dok je preostalih 53,1% – što je čak 4,1 milijarde ljudi – bilo u potpunosti bez zaštite. U okviru ovog globalnog proseka, vidimo značajne nejednakosti između i unutar regiona, gde su stope obuhvata u Evropi i Centralnoj Aziji (83,9%) i Severnoj i Južnoj Americi (64,3%) iznad globalnog proseka, dok u Aziji i Pacifičkom regionu (44,1%), arapskom svetu (40%) i Africi (17,4%) postoje mnogo veće praznine u obuhvatu.

Pristup zdravstvenoj nezi, davanjima za slučaj nezaposlenosti ili bolesti su postali naročito relevantni tokom pandemije. Dok skoro dve trećine svetskog stanovništva uživa neku vrstu zdravstvene zaštite, i dalje postoje značajni nedostaci sa aspekta obuhvata i adekvatnosti. Kad pogledamo zaštitu prihoda tokom bolesti i nezaposlenosti, nedostaci po pitanju obuhvata i adekvatnosti su još očigledniji. Otprilike trećina stanovništva radnog uzrasta uživa zakonsku zaštitu sigurnosti prihoda u slučaju bolesti, a manje od petine nezaposlenih radnika širom sveta zapravo prima davanja za slučaj nezaposlenosti.

Nedostaci sa aspekta pokrivenosti, sveobuhvatnosti i adekvatnosti sistema socijalne zaštite su povezani sa značajnim nedostatkom ulaganja u socijalnu zaštitu, naročito u Africi, arapskim državama i u Aziji. Države u proseku troše 12,9% svog BDP-a na socijalnu zaštitu (izuzev zdravlja), ali ova brojka maskira velike varijacije. Zemlje sa visokim prihodima u proseku troše 16,4%, ili dvaput više od zemalja sa višim srednjim prihodima (koje troše 8%), šest puta više od zemalja sa nižim srednjim prihodima (2,5%) i 15 puta više od zemalja sa niskim prihodima (1,1%).

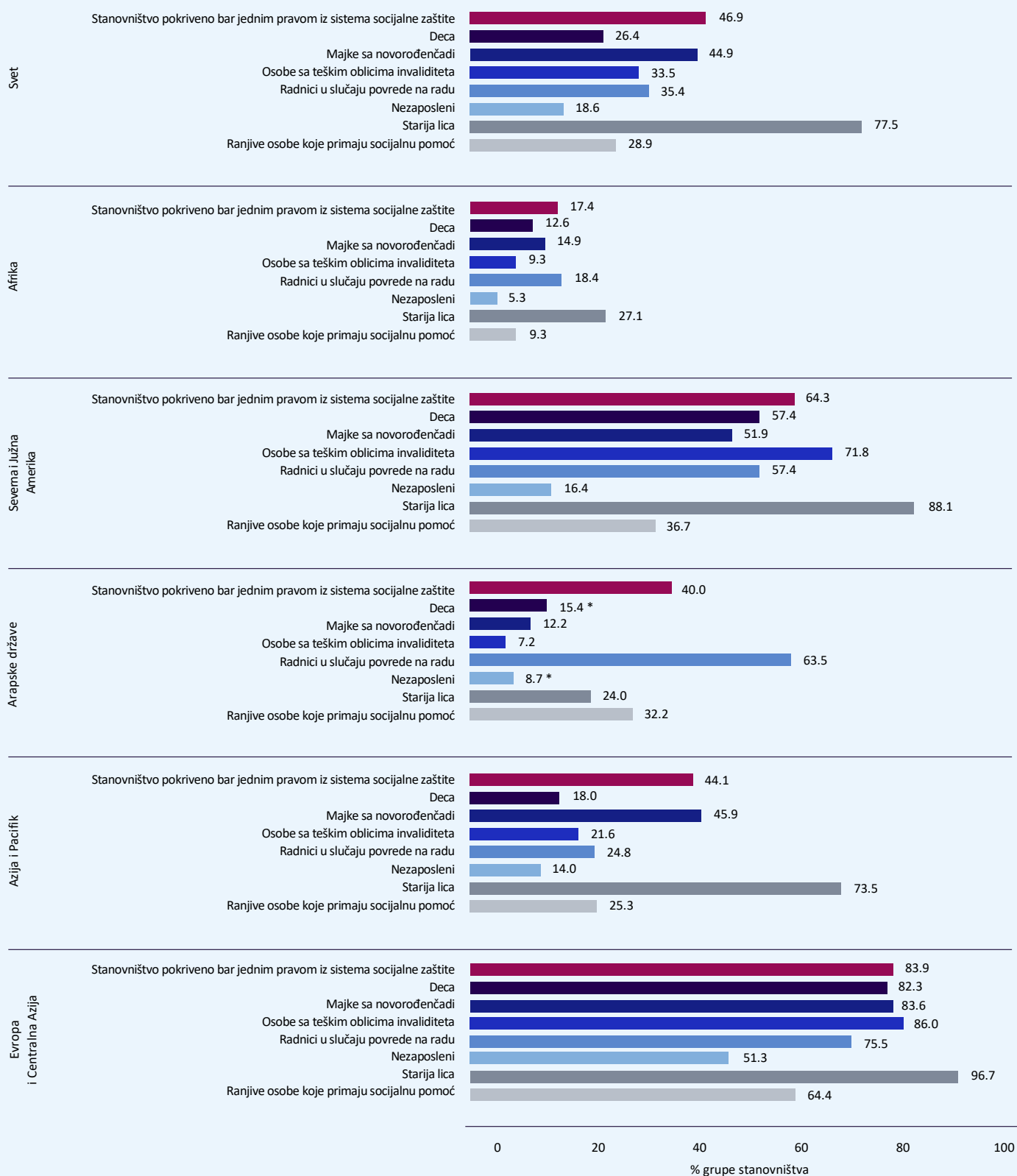
Ova razlika u finansiranju neophodnom za uspostavljanje minimuma socijalne zaštite je porasla za oko 30% od početka krize izazvane virusom COVID-19, usled povećane potrebe za zdravstvenim uslugama, merama za obezbeđenje sigurnosti prihoda i smanjenjem BDP-a izazvanim krizom. Kako bi garantovale bar osnovni nivo socijalne sigurnosti putem nacionalnog minimuma socijalne zaštite, države sa niskim srednjim prihodima bi morale da ulože dodatnih 362,9 milijardi dolara, a države sa višim srednjim prihodima još 750,8 milijardi dolara godišnje, ili 5,1% BDP-a prvih i 3,1% BDP-a drugih. Zemlje sa niskim prihodima bi morale da investiraju dodatnih 77,9 milijardi, što iznosi 15,9% njihovog BDP-a.

COVID-19 pretilo da ugrozi godine napretka na polju ostvarenja ciljeva održivog razvoja (COR) i smanjenja siromaštva. Takođe je ogolio već postojeće velike razlike sa aspekta socijalne zaštite u različitim državama i političarima onemogućio da ignorišu trajne deficite na polju socijalne zaštite koje naročito utiču na određene grupe kao što su neformalni radnici, migranti i neplaćeni negovatelji.

Ova kriza je dovela do nikad viđene, a opet neujednačene globalne reakcije sa aspekta socijalne zaštite. Zemlje sa višim prihodima su bile bolje pozicionirane da upregnu svoje postojeće sisteme ili uvedu nove hitne mere kako bi ublažile efekte krize na zdravlje, poslove i prihode. Formulisanje mera je bilo problematičnije u kontekstu nižih prihoda, gde su ove zemlje bile izuzetno loše pripremljene i imale manje prostora za manevrisanje na polju politike, naročito makroekonomske politike.

¹ Izuzev prava iz sistema zdravstvene zaštite i plaćenog bolovanja.

► Slika 1. Pokazatelj ciljeva održivog razvoja 1.3.1: Delotvoran obuhvat sistema socijalne zaštite, globalna i regionalna procena, po grupi stanovništva, 2020. ili poslednja godina za koju su podaci dostupni

* *Trebalo bi biti oprezno protumačeno: procene zasnovane na prijavljenim podacima - ispod 40% stanovništva.

Napomene: Vidi Prilog 2 *Globalnog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. Globalni i regionalni ukupni podaci su ponderisani po relevantnim gupama stanovništva.

Izvori: MOR, *Svetska baza podataka o socijalnoj zaštiti*, na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

Link: <https://wspr.social-protection.org>.

► Socijalna zaštita dece je i dalje ograničena, ali od kritičnog značaja za ostvarivanje njihovog potencijala

Najbitnije stavke

- Velika većina dece i dalje nije obuhvaćena delotvornom socijalnom zaštitom, i samo 26,4% dece na svetskom nivou uživa prava iz sistema socijalne zaštite. Delotvorna pokrivenost je naročito niska u određenim zemljama: 18% u Aziji i na Pacifiku, 15,4% u arapskim zemljama i 12,6% u Africi.
- Nedavne pozitivne promene uključuju usvajanje univerzalnih ili kvazi-univerzalnih davanja za decu u više zemalja, i povećanu svest (u kontekstu COVID-19) o kritičnom značaju inkluzivnih sistema socijalne zaštite, kvalitetnih usluga na polju brige o deci i potrebe za socijalnom zaštitom lica koja se brinu o njima.
- U proseku su rashodi za socijalnu zaštitu dece na nacionalnom nivou preniski i iznose samo 1,1% BDP-a u poređenju sa 7% BDP-a koje odlazi na penzije. Oni regioni sveta u kojima deca čine najveći postotak populacije i imaju najveću potrebu za socijalnom zaštitom imaju i neke od najnižih stopa obuhvata i rashoda, naročito u podsaharskoj Africi (0,4% BDP-a).
- Kako bi ublažili dramatičan porast dečjeg siromaštva izazvan pandemijom, ispravili nedostatke obuhvata socijalne zaštite i obezbedili najbolje rezultate za decu i društvo, kreatori politika moraju da primene integrisani sistemski pristup koji obuhvata i davanja za decu i usluge brige o deci, porodijsko/roditeljsko odsustvo i pristup zdravstvenoj zaštiti.

► Socijalna zaštita žena i muškaraca radnog uzrasta ne pruža dovoljnu zaštitu od ključnih rizika

Najbitnije stavke

- *Porodijsko odsustvo*: Neke države su postigle neporecivi napredak prema univerzalnoj ili skoro univerzalnoj delotvornoj pokrivenosti porodijskim odsustvom. Uprkos razvojnim efektima podrške ženama u plodnom dobu, samo 44,9% žena sa novorođenčadi u svetu dobija materijalna davanja.
- *Bolovanje*: Kriza je pokazala značaj sigurnog prihoda tokom bolesti, što uključuje i karantin. Međutim, zakoni garantuju zaštitu prihoda u slučaju bolesti samo za trećinu svetske populacije radnog uzrasta.
- *Invaliditet*: Udeo osoba sa teškim oblicima invaliditeta koji uživaju prava po osnovu osiguranja za slučaj invaliditeta je i dalje nizak i iznosi 33,5%. Međutim, važno je napomenuti da je nekoliko država uspostavilo programe univerzalnih prava za slučaj invaliditeta.
- *Povreda na radu*: Samo 35,4% globalne radne snage ima delotvoran pristup zaštiti od povreda na radu. Mnoge države su prepoznale COVID-19 kao povredu na radu kako bi obezbedile lakši i brži pristup relevantnim pravima iz sistema osiguranja za slučaj povrede na radu, naročito u slučaju radnika u najizloženijim sektorima.
- *Zaštita za slučaj nezaposlenosti*: Samo 18,6% nezaposlenih radnika na svetu je delotvorno pokriveno osiguranjem za slučaj nezaposlenosti i zapravo uživa prava po osnovu tog osiguranja. Ovo ostaje najslabije razvijena grana socijalne zaštite. Međutim, pandemija je potcrtala ključnu ulogu mehanizama za osiguranje u slučaju nezaposlenosti u zaštiti poslova i prihoda putem mehanizama za zadržavanje radnih mesta i za davanja za slučaj nezaposlenosti.
- *Procene rashoda* pokazuje da se na svetskom nivou samo 3,6% BDP-a troši na socijalnu zaštitu u cilju obezbeđivanja zaštite prihoda za lica radnog uzrasta.

► Socijalna zaštita za starije žene i muškarce se još uvek suočava sa izazovima na polju obuhvata i adekvatnosti

Najbitnije stavke

- Starosne penzije predstavljaju najrasprostranjeniji oblik socijalne zaštite na svetu i ključni element za ostvarivanje cilja održivog razvoja 1.3. Na svetskom nivou, 77,5% ljudi iznad granice za penzionisanje prima neki oblik starosne penzije. Međutim, i dalje postoje velike razlike između regiona, između urbanih i ruralnih područja i između žena i muškaraca. Rashodi na penzije i druga prava za starija lica u proseku iznose 7% BDP-a, ali opet sa značajnim varijacijama između regiona.
- Postignut je značajan napredak po pitanju proširenja obuhvata penzionog sistema u zemljama u razvoju. Ono što dodatno ohrabruje jeste što su u čitavom nizu zemalja, uključujući one sa niže srednjim prihodima uvedene univerzalne penzije kao deo nacionalnog minimuma socijalne zaštite.
- Kriza izazvana pandemijom virusa COVID-19 je prouzrokovala dodatni pritisak na troškove i finansiranje penzionih sistema, ali će dugoročni efekat biti umeren do nizak. Opšte mere

ublažavanje krize koje su različite države donele su naglasile kritični značaj koji sistemi za zaštitu u starosti, uključujući dugotrajnu negu, igraju u obezbeđivanju zaštite za stare, naročito u krizna vremena, kao i hitnost unapređenja sistema za dugotrajnu negu kako bi se zaštitila prava lica koja primaju negu, kao i pružaoca iste.

- U penzionim reformama je akcenat stavljen na fiskalnu održivost, nauštrb drugih principa uspostavljenih međunarodnim standardima socijalne zaštite kao što su univerzalnost, adekvatnost i predvidljivost prava, solidarnost i kolektivno finansiranje. Oni su od kritičnog značaja za garanciju sigurnosti prihoda starijih, što jeste i treba da ostane primarni cilj bilo kog penzionog sistema. Obezbeđivanje adekvatnih prava je naročito bitno za žene, lica na niskoplaćenim poslovima i onih u prekarnim oblicima rada. Štaviše, mnoge zemlje širom sveta se i dalje muče da prošire i finansiraju svoje penzione sisteme, pa se tako te zemlje suočavaju sa strukturalnim barijerama povezanim sa niskim nivoima privrednog razvoja, visokim nivoima sive ekonomije, malim kapacitetom za plaćanje doprinosa, siromaštvom i nedovoljnim fiskalnim prostorom, između ostalog.

► Zaštita zdravlja: Suštinski doprinos univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti

Najbitnije stavke

- Postignut je značajan napredak po pitanju povećanja pokrivenosti stanovništva, gde skoro dve trećine svetskog stanovništva ima zdravstveno osiguranje. Međutim, i dalje postoje barijere sa aspekta pristupa zdravstvenoj zaštiti u obliku direktnog plaćanja za zdravstvene usluge, fizičke udaljenosti, ograničenja obima, kvaliteta i prihvatljivosti zdravstvenih usluga, i dugog čekanja, kao i povezanih indirektnih troškova, kao npr. izgubljenog radnog vremena. Pandemijska kriza je potcrtala ograničenja adekvatnosti prava i potrebu za smanjenjem direktnih plaćanja iz džepa pacijenata.

- Kolektivno finansiranje, široko objedinjavanje rizika i davanja zasnovana na pravima su ključni preduslovi za podršku delotvornom pristupu zdravstvenoj zaštiti za sve na način koji je u stanju da reaguje na potrebe. Principi dati u međunarodnim standardima socijalne zaštite su relevantniji nego ikada na putu ka univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti, i to naročito u trenutnom kontekstu javnog zdravlja. U cilju praćenja napretka sa aspekta pokrivenosti i jednakosti prioritetno je prikupiti više i to što kvalitetnijih podataka o obuhvaćenosti zakonima.
- Investiranje u dostupnost kvalitetnih zdravstvenih usluga je od ključnog značaja. Pandemijska COVID-19 je dodatno potcrtala potrebu za

ulaganjem u usluge za unapređenje koordinacije unutar zdravstvenog sistema. Pandemija je privukla pažnju na izazove sa aspekta angažovanja, zadržavanja i zaštite dobro obučenog, podržanog i motivisanog zdravstvenog osoblja kako bi se obezbedilo pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga.

- Jače veze i bolja koordinacija između mehanizama za pristup zdravstvenoj nezi i sigurnosti prihoda su potrebni kako bi se delotvornije uhvatilo u koštac sa ključnim faktorima zdravlja.

Pandemijska kriza je dodatno naglasila ulogu sistema socijalne zaštite u formulisanju ponašanja za podsticanje prevencije i komplementarnosti zdravstvene nege i prava po osnovu zdravstvenog osiguranja. Koordinisani pristupi su naročito potrebni sa aspekta specijalnih i novih potreba, što obuhvata i ljudsku mobilnost, sve veći teret dugih i hroničnih bolesti i starenje stanovništva. Efekat pandemije COVID-19 na starija lica je dodatno otkrio potrebu za koordinacijom zdravstvene i socijalne zaštite.

► Usvajanje pravednog pristupa ostvarivanju univerzalne socijalne zaštite za sve u cilju budućnosti u kojoj vlada društvena pravda

COVID-19 je dodatno potcrtao kritičan značaj uvođenja univerzalne socijalne zaštite. Od suštinske je važnosti da države – vlade, socijalni partneri i drugi ključni akteri – sada odole pritiscima da pribegnu konzervativnom pristupu i formulišu pravedne strategije za socijalnu zaštitu kako bi se borile sa postojećom pandemijom i obezbedile oporavak sa fokusom na čoveka i inkluzivnu budućnost. U ovu svrhu možemo identifikovati nekoliko prioriteta.

- Mere socijalne zaštite za borbu protiv COVID-19 se moraju sprovoditi do momenta kad kriza počne da jenjava a društvo krene putem oporavka. Ovo će zahtevati trajne investicije u sisteme socijalne zaštite kako bi se održao životni standard, obezbedio ravnopravni pristup vakcinama i zdravstvenoj nezi i sprečila dalja kontrakcija privrede. Obezbeđenje ravnopravnog i pravovremenog pristupa vakcinama je od ključnog značaja za zdravlje i prosperitet svih država i naroda. U međusobno povezanom svetu, istinski inkluzivni oporavak zavisi od toga.
- Neophodno je odoleti iskušenju da se pribegne fiskalnoj konsolidaciji kako bi se platili ogromni javni rashodi nastali zbog pandemije. Prethodne krize su pokazale da mere štednje ostavljaju duboke ožiljke u društvu i ugrožavaju one najranjivije. Isto tako, težnja ka oporavku sa fokusom na čoveka koji podrazumeva otvaranje

novih radnih mesta i koji ide ruku pod ruku sa ciljevima na polju zdravstva, socijalne zaštite, zaštite životne sredine i klimatskih promena, te može da da svoj doprinos zaštiti dohotka, otvaranju novih radnih mesta i ciljevima socijalne kohezije, proširi poresku bazu i pomogne finansiranje univerzalne socijalne zaštite.

- Usred katastrofalne situacije izazvane pandemijom, javlja se tračak nade da se način razmišljanja promenio. Time što je ogolila inherentnu ranjivost svih – eksplicitno pokazujući da je naša individualna dobrobit neraskidivo povezana sa kolektivnom dobrobiti i sigurnosti drugih oko nas – pandemija je demonstrirala nezamenjivost socijalne zaštite. Štaviše, kriza je pokazala da postoji značajan prostor za države da usvoje „šta god da treba“ pristup kako bi ostvarile prioritetne ciljeve, ako tako odluče. Ukoliko taj pristup politike opstane i nakon što prođe najgori period pandemije, to obećava da će se krenuti putem pravednog ostvarivanja ciljeva održivog razvoja i univerzalne socijalne zaštite.
- Usvajanje tog pravednog pristupa zahteva izgradnju trajnih sistema za univerzalnu socijalnu zaštitu koji pružaju adekvatan i sveobuhvatan obuhvat svih, zasnovan na delotvornom socijalnom dijalogu. Ovi sistemi su od suštinskog značaja za prevenciju siromaštva i nejednakosti

i za hvatanje u koštac sa današnjim i budućim izazovima, naročito putem promovisanja dostojanstvenog rada, pružanja podrške ženama i muškarcima kako bi se bolje snašli u prelaznim periodima svog radnog i životnog veka, olakšavanja prelaska radnika i preduzeća iz neformalne u formalnu ekonomiju, pospešivanja strukturnog preobražaja ekonomija i pružanja podrške prelasku na ekološki održivija društva i privrede.

- ▶ Sada su potrebne dodatne investicije u socijalnu zaštitu kako bi se popunile praznine u finansiranju. Za realizaciju Agende 2030 je od naročito vitalnog značaja davanje prioriteta investicijama u minimalne nivoe socijalne zaštite definisane na nivou svake države. Fiskalni prostor za ovo postoji čak i u najsiromašnijim državama i mada ključ leži u mobilizaciji resursa na nacionalnom nivou, fokusirana međunarodna podrška je takođe od kritičnog značaja za brz napredak u državama sa manjkom fiskalnih i ekonomskih kapaciteta, naročito u državama sa niskim prihodima koje slabo investiraju u socijalnu zaštitu.

- ▶ Univerzalna socijalna zaštita je podržana kroz zajedničke napore agencija Ujedinjenih nacija koje „rade kao jedna“ i kroz fokusirane napore sa relevantnim međunarodnim, regionalnim, podregionalnim i nacionalnim institucijama i socijalnim partnerima, civilnim društvom i drugim ključnim akterima, uključujući i putem Globalnog partnerstva za univerzalnu socijalnu zaštitu.

- ▶ Jedinstvena prilika za sprovođenje novih politika koju je stvorila pandemija virusa COVID-19 bi trebalo da ohrabri države da sada preduzmu odlučne korake u vezi sa budućnošću socijalne zaštite i energično sprovode pravedni pristup kreiranju i primeni politika. Tako će osnažiti društva da se nose sa budućim krizama i izazovima koje pred nas postavljaju demografske promene, promenjivi svet rada, migracije, ekološki izazovi i egzistencijalna pretnja klimatskih promena. Konačno, robustan sistem socijalne zaštite će poduprti i ojačati fragilni društveni ugovor i omogućiti državama da uživaju u društveno pravednoj budućnosti.

2 Socijalna zaštita na raskršću u Centralnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji

Države u Centralnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji su već razvile sveobuhvatne sisteme socijalne zaštite kada ih uporedimo sa svetskim prosekom i drugim regionima. Međutim, obim i dizajn ovih sistema se razlikuju od države do države u okviru regiona. U zemljama Centralne Azije i Kavkaza ove varijacije su izraženije kao rezultat kako produžene tranzicije iz socijalističkih ekonomija u tržišne, tako i fiskalnih pritisaka tokom protekle dve decenije. U mnogim slučajevima, programi su ili suženi ili ukinuti, izvori finansiranja rekonfigurisani i ulaganje smanjeno, što je dovelo do nedostataka u obuhvatu, kako sa aspekta zakona, tako i delotvornosti, kao i smanjenja adekvatnosti. Svededno, neke od država u regionu su se upustile u ratifikaciju međunarodnih standarda socijalne zaštite, naročito Konvencije MOR o minimalnim standardima socijalne sigurnosti iz 1952. (br.102).² Ovo se može smatrati pozitivnim znakom posvećenosti država obezbeđivanju minimalnih nivoa

zaštite, što obuhvata i uspostavljanje minimalnog nivoa socijalne zaštite. Međutim, u okolnostima pandemije korona virusa (COVID-19) i trenutnih transformativnih promena u svetu rada, postoji potreba za dodatnim koracima na polju proširenja obuhvata i unapređenja adekvatnosti davanja uz istovremeno obezbeđivanje njihove dugoročne finansijske održivosti.

Na osnovu analize date u poslednjem izdanju glavnog *Globalnog izveštaja o socijalnoj zaštiti* (MOR 2021a), Ovaj regionalni dodatni izveštaj bliže razmatra obuhvat socijalne zaštite u zemljama Centralne i Istočne Evrope i Centralne Azije sa fokusom na odabranim garancijama (penzije, prava po osnovu nezaposlenosti, socijalnu pomoć i dečiji dodatak), kao i na kontinuiranoj potrebi za socijalnom zaštitom koja odgovara na izazove krize izazvane pandemijom virusa COVID-19, kao i na inherentne probleme koje je kriza ogolila, a koji zahtevaju dugoročna rešenja.

² Od 2010. godine, Konvenciju 102 su ratifikovale Ukrajina (2016.) i Ruska Federacija (2019.), a Konvenciju o zaštiti materinstva iz 2000. (br.183) Azerbejdžan (2010.), Bosna i Hercegovina (2010.), Kazahstan (2012.), Crna Gora (2012.), Severna Makedonija (2012. godine – tada još uvek poznata kao Bivša jugoslovenska republika Makedonija) i Srbija (2010.).

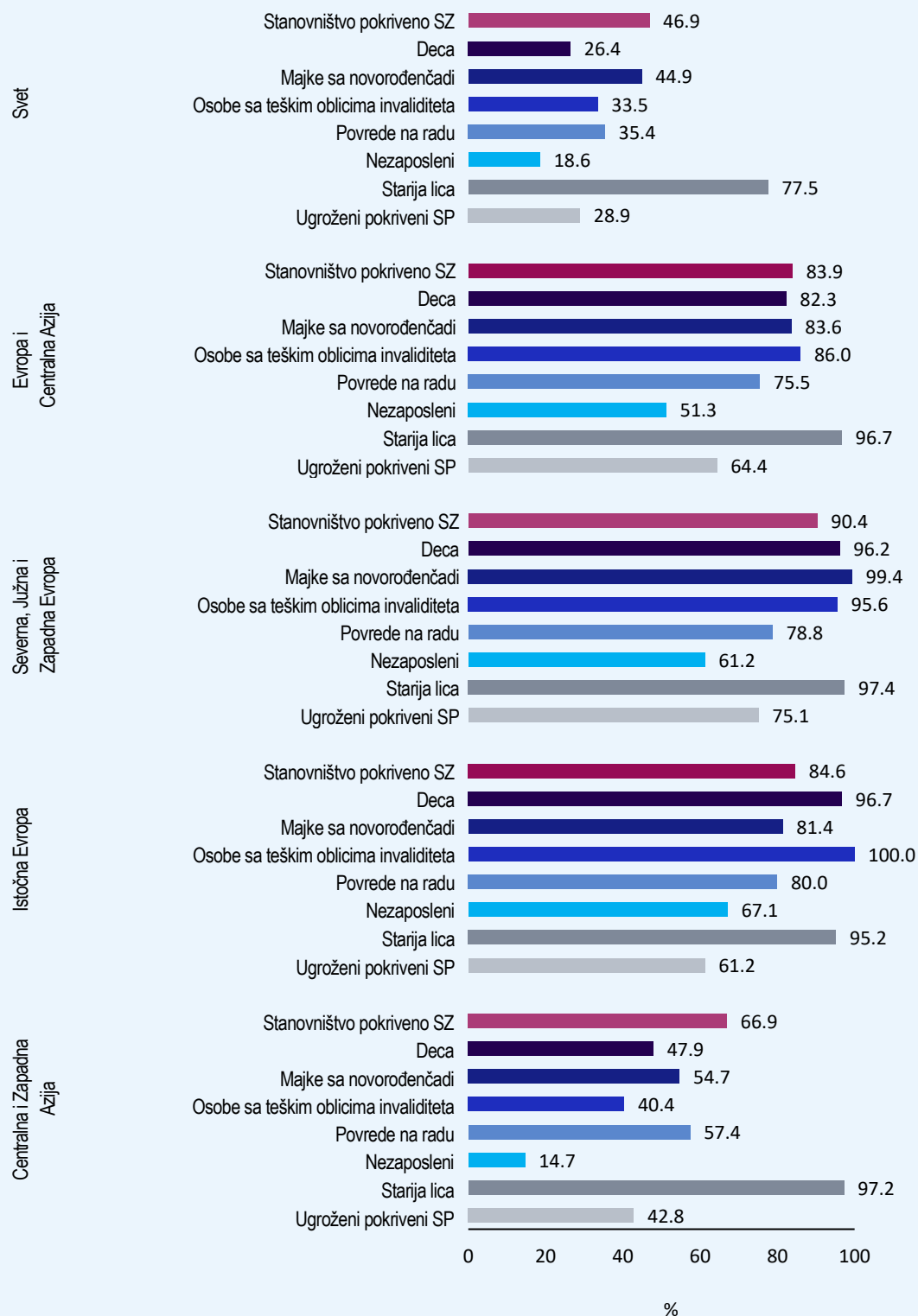
3 Obuhvat socijalne zaštite: Regionalni trendovi i perspektiva

Unutar regiona postoje značajne razlike između zemalja po pitanju trendova i perspektive za razvoj sistema socijalne zaštite. Slika 2 predstavlja delotvorne stope obuhvata za ukupnu populaciju pokrivenu različitim granama socijalne zaštite, i pokazuje znatne varijacije između podregiona koje se protežu od univerzalnog ili skoro univerzalnog obuhvata starijih lica u celom regionu do značajnih razlika kad je u pitanju obuhvat lica radnog uzrasta i dece.

Sve države u regionu su postigle skoro univerzalni obuhvat starijih lica sa penzijama, bilo onim po osnovu osiguranja ili socijalnim. Ovo predstavlja ključni element sistema socijalne zaštite koji opstaje i prebrodio je čitav niz različitih reformi

tokom prethodne tri decenije. Obuhvat majki i novorođenčadi je gotovo univerzalan u Severnoj, Južnoj i Zapadnoj Evropi ali je dostupan jedva polovini populacije u Centralnoj i Zapadnoj Aziji. Obuhvat nezaposlenih je najniži u Centralnoj i Zapadnoj Aziji gde iznosi 14,7 posto, što je znatno ispod svetskog proseka. Programi socijalne pomoći za najugroženije pokrivaju tri četvrtine stanovništva u Severnoj, Južnoj i Zapadnoj Evropi, u poređenju sa 42,8% u Centralnoj i Zapadnoj Aziji. Varijacije kad je u pitanju obuhvat dece su veoma izražene – od skoro univerzalnog u Severnoj, Južnoj, Zapadnoj i Istočnoj Evropi do manje od polovine dece u Centralnoj i Zapadnoj Aziji pokriveno socijalnim davanjima.

► Slika 2. Pokazatelj Ciljeva održivog razvoja 1.3.1: Delotvoran obuhvat Sistema socijalne zaštite, regionalna i podregionalna procena, po grupi stanovništva, 2020. ili poslednja godina za koju su podaci dostupni

Napomene: Vidi Prilog 2 *Globalnog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. Globalni i regionalni ukupni podaci su ponderisani po relevantnim grupama stanovništva. SP = socijalna pomoć; SZ = socijalna zaštita.

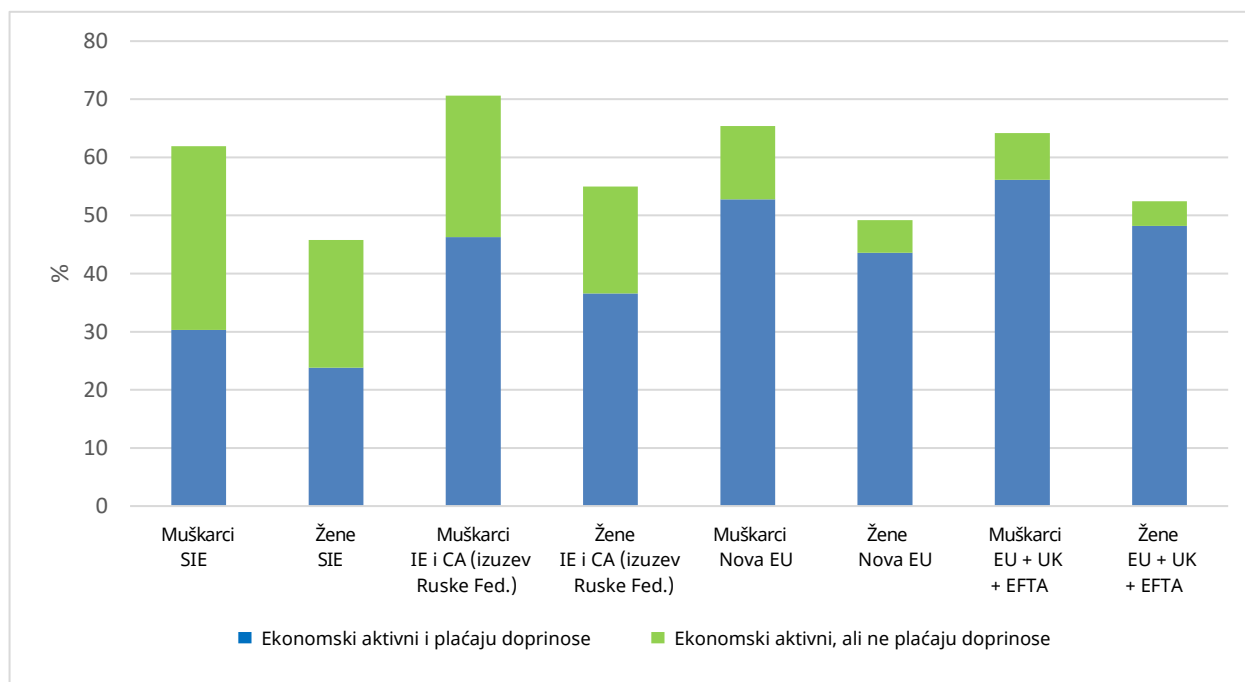
Izvori: MOR, *Svetska baza podataka o socijalnoj zaštiti*, na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

Link: <https://wspr.social-protection.org>.

Trenutno, **starosne penzije** pokrivaju veliki procenat starih lica u regionu, uglavnom preko penzionih šema po osnovu osiguranja dopunjenih sistemom socijalnih penzija (slika 3). Od svih socijalnih davanja, penzije igraju najbitniju ulogu u smanjenju siromaštva, naročito među starijima, od kojih se većina oslanja na njih kao jedine izvore prihoda. Dok je primarna uloga penzija da spreče pojavu siromaštva u trećem dobu, one takođe imaju značajan efekat na

smanjenje siromaštva i drugih grupa stanovništva, uključujući i decu.³ Međutim, u većini zemalja u regionu, penzioni fondovi se suočavaju sa ozbiljnim finansijskim izazovima; u mnogim državama, činjenica da nivoi doprinosa nisu dovoljni da bi se isplatile sve penzije je dovela do toga da penzioni sistemi sve više zavise od državnog budžeta koji pokriva njihove deficite (Između 1 i 5 odsto BDP-a).⁴

► Slika 3. Delotvorna pokrivenost zaštitom starih: Procenat stanovništva radnog uzrasta starosti od 15 godina naviše koje je pokriven penzionim šemama, po statusu radne snage, po regionu, podregionu i polu, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni

Napomene: Vidi Dodatak 2 *Svetskog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. CA = Centralna Azija; CIE = Centralna i Istočna Evropa; IE = Istočna Evropa; EFTA = Evropska slobodnotrgovinska oblast; EU = Evropska unija; Nova EU = Države koje su postale članice EU od 2004. nadalje.

Izvori: MOR, *Svetska baza podataka o socijalnoj zaštiti*, na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

Link: <https://wspr.social-protection.org>.

³ Na primer, u Uzbekistanu, sistem davanja za decu namenjen porodicama sa niskim prihodima je odgovoran za samo 12 posto opšteg smanjenja stope siromaštva dece, dok oko 70 posto može biti pripisano sistemu penzionog osiguranja. (UNICEF 2019)

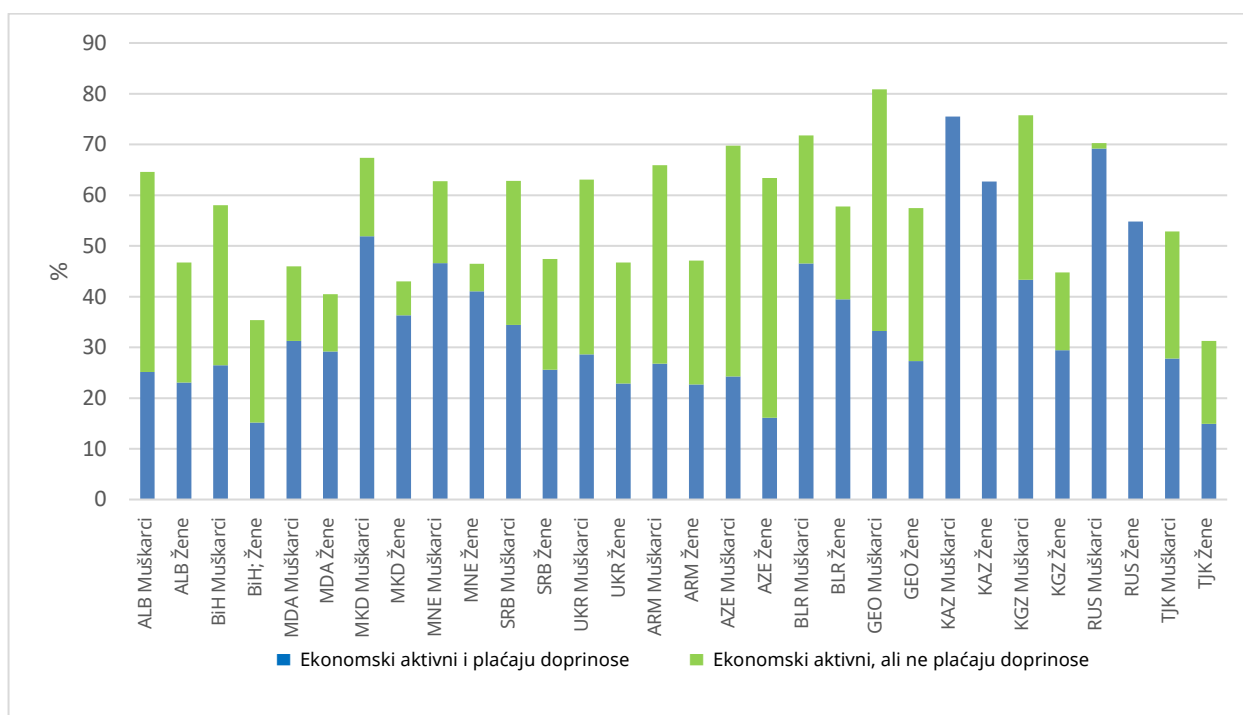
⁴ U Bosni i Hercegovini penzioni fondovi dva njena entiteta su prenesena u ukupni državni budžet. U Ukrajini, Vlada priprema nacrt zakona za uvođenje obaveznih socijalnih penzija.

► 3.1. Zaštita populacije radnog uzrasta: Sve veća nepostojeća sredina

Dok je delotvorni obuhvat starijih penzionim osiguranjem relativno visok i iznosi 96,7 odsto populacije regiona starosti 65 godina i više, u mnogim državama Centralne i Istočne Evrope i Centralne Azije, populacija radnog uzrasta je i dalje nedovoljno zaštićena (vidi slike 3 i 4). Glavni razlozi za niski nivo

obuhvata su relativno niski nivoi aktivnosti radno sposobne populacije i visoka stopa nezaposlenosti (naročito mladih i žena), uz raširenu sivu ekonomiju i neprijavljeni rad, naročito prijavljivanje samo dela zarada; svi ovi faktori predstavljaju ozbiljne izazove za proširenje obuhvata socijalne sigurnosti.

- Slika 4. Delotvorna pokrivenost zaštitom starih: Procenat stanovništva radnog uzrasta starosti od 15 godina naviše koje je pokriveno penzionim šemama, po statusu radne snage i polu, odabrane zemlje, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni

Napomena: Vidi Dodatak 2 *Svetskog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. ALB = Albanija; BIH = Bosna i Hercegovina; MDA = Republika Moldavija; MNE = Crna Gora; SRB = Srbija; UKR = Ukrajina; ARM = Jermenija; AZE = Azerbejdžan; BLR = Belorusija; GEO = Gruzija; KAZ = Kazahstan; RUS = Ruska Federacija; TJK = Tadžekistan.

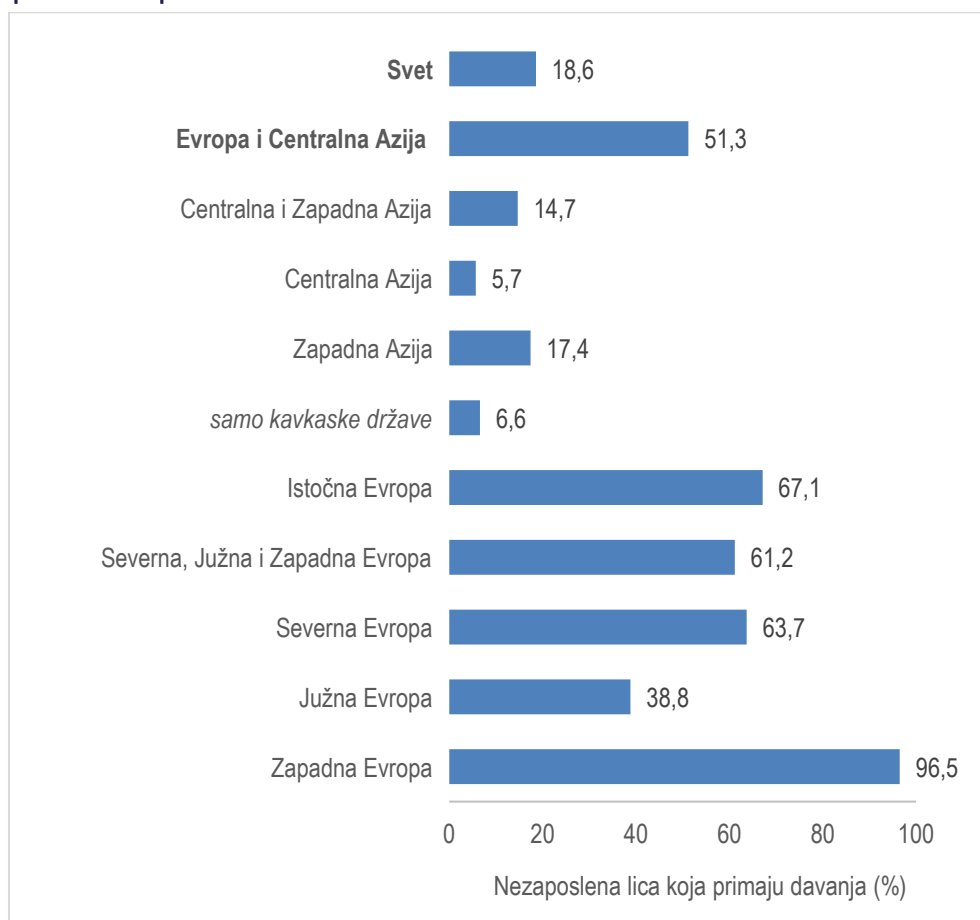
Izvori: MOR, *Globalna baza podataka o socijalnoj zaštiti*, na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

U regionu je porastao broj različitih oblika zapošljavanja, sa opadanjem „standardnog“ zapošljavanja (tj. rada na neodređeno vreme sa punim radnim vremenom koji podrazumeva radni odnos između poslodavca i zaposlenog), i sve većim brojem radnika u „nestandardnim“ oblicima zapošljavanja, uključujući privremeno (na određeno vreme) zapošljavanje, privremene i povremene poslove, rad sa skraćenim radnim vremenom i na poziv, zapošljavanje preko agencija, i radne odnose zamaskirane kao samozaposlenost. Važan nedavni razvoj situacije je porast rada uz posredovanje digitalnih platformi, uključujući rad na lokaciji preko platformi i nabavku rada iz mase (MOR 2021b). Trenutni niski nivo obuhvata doprinosima predstavlja problem ne samo sa aspekta trenutnog finansijskog deficita, već i sa aspekta budućeg obuhvata korisnika. Na duge staze, kontinuirano niski nivoi doprinosa će dovesti do nižeg nivoa

prava i urušavanja obuhvata sistemom penzionog osiguranja. Ovo može finansiranje sigurnosti prihoda starijih sa niskim penzijama ili bez penzija prebaciti na socijalnu pomoć.

Raznolikost oblika zapošljavanja i nepostojeće ili nedovoljno finansirane šeme penzionog osiguranja su takođe uticali na obuhvat stanovništva radnog uzrasta sa aspekta **davanja za slučaj nezaposlenosti** (slika 5). Dugoročna nezaposlenost i visoki nivo neformalne zaposlenosti, u sprezi sa niskim nivoom davanja (u oni državama gde uopšte postoje) su tradicionalno doveli do ograničenog prijavljivanja nezaposlenih radnika, i čak i manjeg broja korisnika prava po osnovu osiguranja za slučaj nezaposlenosti. Samo 5,7% nezaposlenih u zemljama Centralne Azije i samo 6,6% u zemljama Kavkaza primaju davanja za slučaj nezaposlenosti (u poređenju sa 67,1 odsto u Istočnoj Evropi i 96,5 u Zapadnoj), što je znatno ispod svetskog proseka od 18,6 posto.

► Slika 5. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za slučaj nezaposlenosti: Procenat nezaposlenih koji primaju novčane naknade, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni

Napomena: Vidi Dodatak 2 *Svetskog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. Zapadnu Aziju čine Jermenija, Azerbejdžan, Kipar, Gruzija, Izrael i Turska. Za svrhe ovog izveštaja, zemlje Kavkaza su Jermenija, Azerbejdžan i Gruzija.

Izvori: MOR, [Globalna baza podataka o socijalnoj zaštiti](#), na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

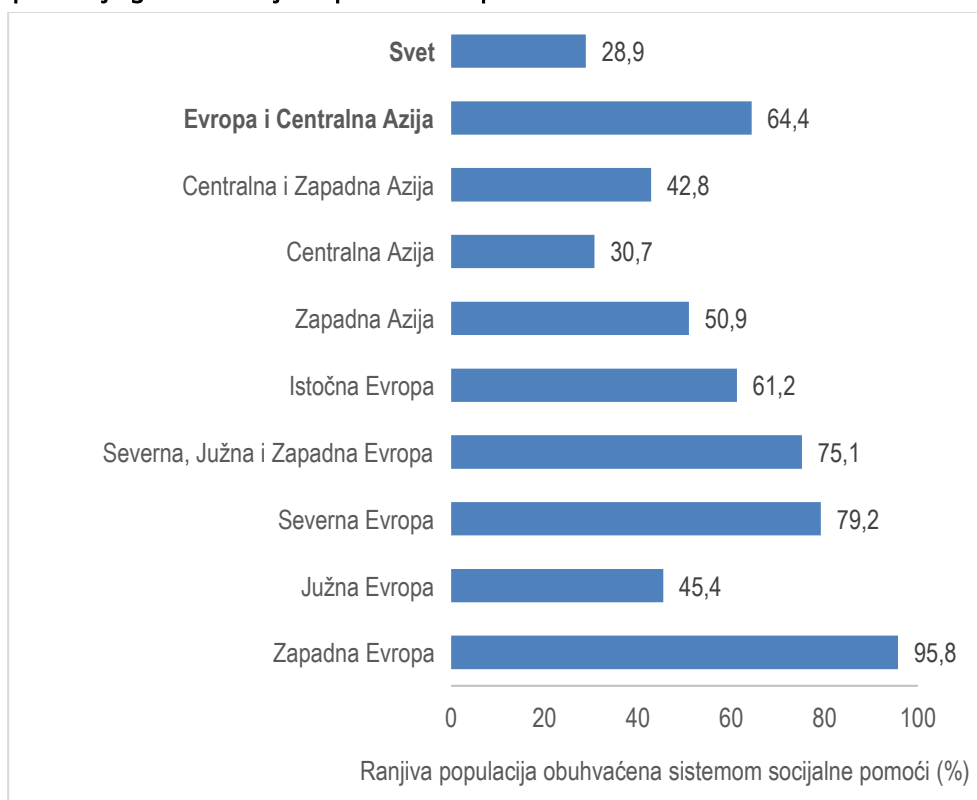
Link: <https://wspr.social-protection.org>.

Na primer, u Uzbekistanu je 2019. bilo registrovano 1,34 miliona nezaposlenih, iako je procenjeno da je potrebno 4 miliona poslova godišnje da bi odgovorilo na potražnju. Po nacionalnim izvorima podataka, od tog već niskog procenta prijavljenih nezaposlenih, samo 57.900 je primalo davanja za slučaj nezaposlenosti.⁵ Gruzija i Jermenija su ukinule svoje osiguranje i davanja za slučaj nezaposlenosti (i to 2006. u slučaju Gruzije i 2015. u slučaju Jermenije). U pokušaju da ublaže efekte COVID-19 na radnike koji su zbog pandemije ostali bez posla, neke države su olabavile kriterijume za dobijanje prava na davanja za slučaj nezaposlenosti (npr. Kirgistan), povećale iznos davanja (npr. Azerbejdžan i Uzbekistan), ili ih uvele kao privremenu meru (Gruzija). Uopšte je uticaj pandemije izazvao porast interesovanja za zaštitu radnika i države naveo da shvate da postojeći programi iz oblasti socijalne pomoći i samozapošljavanja od

kojih se implicitno očekivalo da doprinesu sigurnosti prihoda nezaposlenih lica nisu ispunili ta očekivanja.

U najvećem delu regiona, **programi socijalne pomoći** se još uvek prevashodno povezuju sa sigurnosnim mrežama za najsiromašnije koje se finansiraju iz poreza i predstavljaju „zaostatak“ iz prošlih vremena, tj. kratkoročna davanja za usku grupu korisnika. Percepcija da socijalna pomoć dovodi do „zavisnosti“, u sprezi sa pritiscima za generalno smanjenje javnih troškova, je dovela do fokusa na eliminaciju prevara i grešaka u dodeljivanju prava, umesto na proaktivnije traženje načina da se dođe do onih koji su u riziku od isključivanja i osigura obuhvat te populacije (vidi kućicu 2 u nastavku teksta; takođe vidi UNICEF 2015, poglavlje 3). Varijacije u obuhvatu ranjivih populacija socijalnom pomoći, od 95,8% u Zapadnoj Evropi, preko 45,4% u Južnoj, do 30,7% u Centralnoj Aziji (slika 6), odražavaju ova dešavanja.

► Slika 6. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za ranjive grupe stanovništva: Procenat ranjivog stanovništva koje prima socijalnu pomoć, po regionu i podregionu, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni

Napomena: Vidi Dodatak 2 *Svetskog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. Zapadnu Aziju čine Jermenija, Azerbejdžan, Kipar, Gruzija, Izrael i Turska.

Izvori: MOR, [Globalna baza podataka o socijalnoj zaštiti](#), na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

Link: <https://wspr.social-protection.org>.

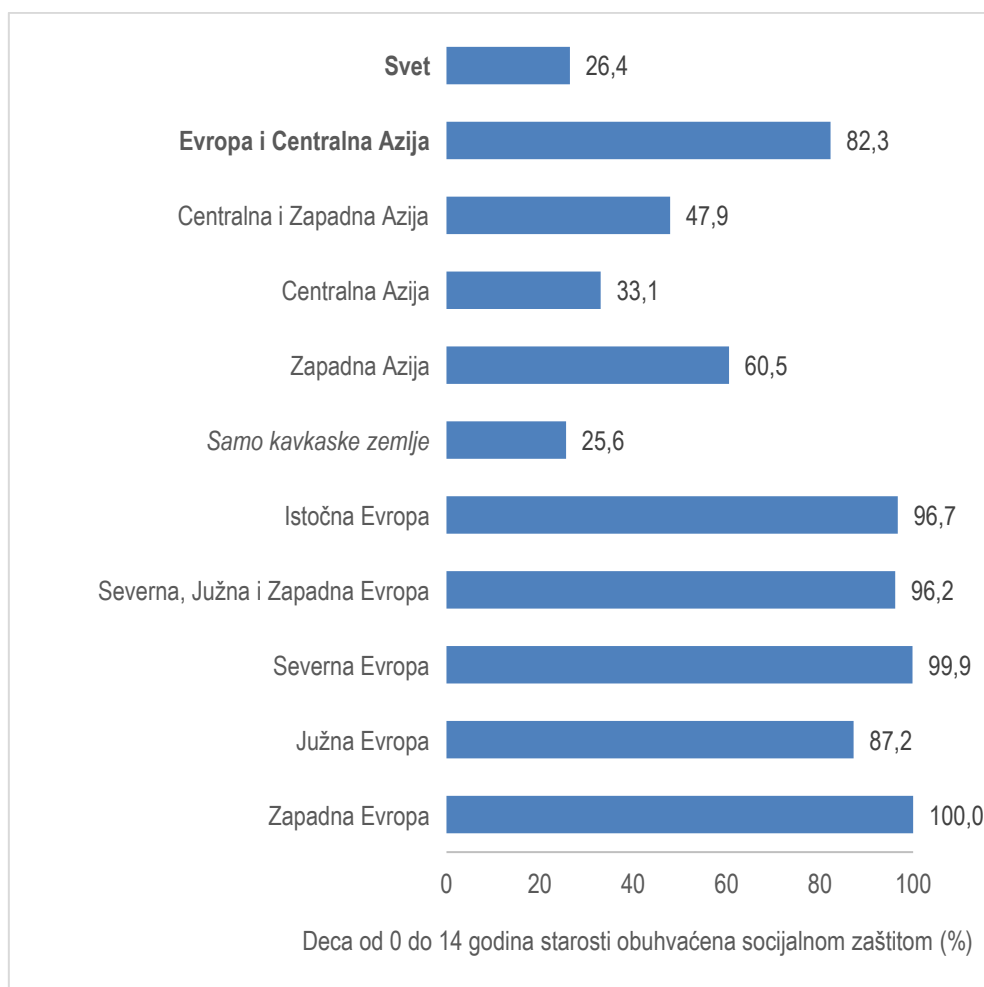
⁵ Za potencijalne opcije za proširenje obuhvata programa za zaštitu nezaposlenih u Uzbekistanu, videti MOR 2020a; MOR, UNICEF i Svetska banka 2020.

► 3.2. Zaštita dece i pomaganje porodica

Po UNICEF-u (2020) u više od polovine zemalja Evrope i Centralne Azije, preko četvrtina dece živi ispod državne granice siromaštva. Porodice sa troje ili više dece su izložene značajno većem riziku od siromaštva od celokupne populacije, kao i deca koja žive u domaćinstvima čiji članovi nisu formalno zaposleni, te tako migrantska, samohrana i velika domaćinstva dominiraju

u najsiromašnijim decilima (UNICEF 2014). Dok su Zapadna, Istočna i Severna Evropa postigle skoro univerzalan ili univerzalan obuhvat dece davanjima, u zemljama Centralne Azije je pokrivena samo trećina, a u zemljama Kavkaza samo četvrtina dece – gde je u slučaju Kavkaza taj procenat ispod svetskog proseka (slika 7).

- Slika 7. Pokazatelj COR 1.3.1 o delotvornoj zaštiti za decu i porodice: Procenat dece od 0 do 14 godina starosti koja primaju dečiji dodatak ili materijalno obezbeđenje porodice, po regionu, podregionu i nivou prihoda, za 2020. ili poslednju godinu za koju su podaci dostupni

Napomene: Vidi Dodatak 2 *Svetskog izveštaja o socijalnoj zaštiti* za metodološko objašnjenje. Zapadnu Aziju čine Jermenija, Azerbejdžan, Kipar, Gruzija, Izrael i Turska. Za svrhe ovog izveštaja, zemlje Kavkaza su Jermenija, Azerbejdžan i Gruzija.

Izvori: MOR, [Globalna baza podataka o socijalnoj zaštiti](#), na osnovu Istraživanja o socijalnoj sigurnosti; ILOSTAT; nacionalni izvori.

Link: <https://wspr.social-protection.org>.

Sve veća prisutnost nestandardnih oblika zapošljavanja, neadekvatne zarade i ograničeni pristup socijalnoj zaštiti zajedno stvaraju više izazova za porodice kad je u pitanju zaštita dece od siromaštva. To čini davanja za decu još ključnijim za održanje kvaliteta života dece, i zaista u većini zemalja Centralne i Istočne Evrope – uz izuzetak Albanije – postoji neki paket davanja za decu. Međutim njihov dizajn i struktura se značajno razlikuju od države do države. U jednom broju država članica EU u Centralnoj i Istočnoj Evropi, na Kavkazu i u Centralnoj Aziji samo domaćinstva sa prihodima ispod prosečnih imaju pravo na novčana davanja za decu, a iznosi tih davanja su znatno niži nego u zapadnoevropskim državama članicama (Bradshaw and Hirose, 2016).

Žene u regionu su i dalje znatno manje obuhvaćene socijalnom zaštitom od muškaraca, gde ova razlika uveliko odražava njihovu manju stopu učešća u radnoj snazi i veću zastupljenost među radnicima sa skraćenim radnim vremenom i neprijavljenim radnicima (naročito neprijavljenim samozaposlenima), rodni jaz u zaradama i disproportionalno velik udeo u neplaćenom radu o oblasti nege drugih, koji nacionalne strategije socijalne zaštite često ne prepoznaju. Ovi činioci su povezani sa trajnim obrascima neravnopravnosti, diskriminacije i strukturalnih nedostataka. Unapređenje socijalne zaštite za žene je najvažniji cilj aktivnosti u ovom polju. Na primer, po procenama MOR, samo 30,6% svetske populacije radnog uzrasta je obuhvaćeno sveobuhvatnim sistemima socijalne zaštite koji uključuju pun opseg prava, od davanja za decu i porodice do starosnih penzija, gde obuhvat žena zaostaje za obuhvatom muškaraca za čitavih 8 procentnih poena. U Evropi i Centralnoj Aziji u celini ova razlika je nešto manja od svetskog proseka, jer žene zaostaju za 5,3 procentna poena, a u širem regionu 55%

muškaraca radnog uzrasta i 49,7% žena istog uzrasta su zakonski obuhvaćeni sveobuhvatnim sistemima socijalne zaštite (MOR 2021a).

U većini zemalja Centralne Azije, Kavkaza i Južne Evrope, politike sa fokusom na decu se uglavnom zasnivaju na logici targetiranja siromaštva, što mnogo ranjive dece ostavlja van sistema. Na primer, nacionalni izvori podataka pokazuju da je 2019. oko 51,7% dece u Jermeniji živelo ispod gornjeg nacionalnog praga siromaštva i trebalo bi da se smatraju „siromašnom“, nasuprot 42,3% osoba radnog uzrasta. Jermenija je pokušala da smanji siromaštvo koncentrisanjem resursa socijalne zaštite na najsiromašniju i najranjiviju decu (MOR i UN Women, u štampi).

Međutim, dokazi na globalnom nivou sugerišu da su inkluzivne, na širokim osnovama postavljene šeme koje obuhvataju ceo životni vek delotvornije sa aspekta smanjenja siromaštva nego usko fokusirani programi „za borbu protiv siromaštva“. Na primer, u Gruziji, starosne penzije su bile odgovorne za skoro 70% ukupnog smanjenja dečjeg siromaštva postignutog kroz socijalne transfere (gde je ukupno smanjenje iznosilo 29%), dok je na glavni program za targetiranu socijalnu pomoć otpalo samo 20% smanjenja (Kidd and Gelders, 2015). Do ovog je došlo zato što širi programi dopiru do mnogo više ljudi od socijalne pomoći namenjene samo siromašnima. Ovaj fenomen možemo videti i u Jermeniji, gde više od 40% dece živi sa korisnicima starosnih ili invalidskih penzija. Slične trendove primećujemo i u Uzbekistanu.

U zemljama Centralne i Istočne Evrope, poboljšanje sistema davanja za decu bi zahtevalo resurse u iznosu od 1 do 2 odsto BDP-a. Međutim, većina ovih država nije povećala rashode na davanja iz sistema socijalne zaštite za porodice sa decom tokom prethodnih godina.

► 3.3. Socijalna zdravstvena zaštita

Obuhvat **socijalnom zdravstvenom zaštitom** u regionu pokriva većinu populacije, uglavnom preko kombinacije davanja koja se finansiraju iz doprinosa i onih koja se finansiraju iz budžeta, gde budžetska davanja pokrivaju određene grupe ekonomske neaktivnog stanovništva kao što su zavisni članovi porodice, korisnici socijalne pomoći i prijavljeni nezaposleni. Iako je većina zemalja postigla pokrivenost zdravstvenim osiguranjem za preko 80 odsto stanovništva, u nekim državama (poput, npr. Albanije, Jermenije, Kirgistanu i

Ukrajine) ljudi moraju da za veliki broj usluga plaćaju iz sopstvenog džepa, što uključuje i nezvanična plaćanja. U tim zemljama, ukupna suma takvih plaćanja prevazilazi rashode na javno zdravlje iz državnih resursa. Plaćanja iz sopstvenog džepa predstavljaju velika opterećenja za kućni budžet i glavnu prepreku sa aspekta pristupa zdravstvenoj nezi, naročito za domaćinstva sa niskim prihodima. (Za primer pokušaja da se ovaj problem reši, videti kućicu 1.)

► Kućica 1 Reforma zdravstvene zaštite u Ukrajini

Ukrajina je 2016. godine pokrenula transformativnu reformu sistema zdravstvene zaštite, nakon što je prepoznato da se nedovoljno ulaže u zdravlje, da je raspodela javnih resursa neefikasna i nejednaka i da je praksa plaćanja ispod žita za medicinske intervencije rasprostranjena. Usled toga, zdravstveni sistem se znatno oslanjao na plaćanja iz džepa pacijenata, što je stvaralo finansijske poteškoće i prepreke sa aspekta pristupa zdravstvenoj nezi, naročito za domaćinstva sa niskim prihodima.

Reforma je za cilj imala transformaciju sistema finansiranja zdravstvene zaštite bez uvođenja novih izvora finansiranja, poput doplata korisnika ili doprinosa za socijalno zdravstveno osiguranje.

Glavni element reforme je predstavljalo uvođenje paketa koji jasno definiše prava u okviru zdravstvene zaštite koje država garantuje svima. Ovaj paket od strane države zagwarantovanih prava daje prioritet primarnoj zaštiti, ali uključuje i hitnu, bolničku, ambulantnu i palijativnu negu, kao i rehabilitaciju, zdravstvenu zaštitu za decu do 16 godine života, zdravstvenu zaštitu tokom trudnoće i porođaja, prepisane lekove i osnovne medicinske proizvode za bolničko lečenje. Očekivalo se da će ovo smanjiti iznose koji građani doplaćuju iz sopstvenog džepa i eliminisati plaćanje ispod žita.

Kako bi se finansirao ovaj paket zdravstvene zaštite sa zagwarantovanim pravima, 2018. je osnovana Nacionalna zdravstvena služba Ukrajine (NZSU) kao centralno državno telo koje će delovati kao jedinstveni nacionalni nabavljač paketa prava zagwarantovanih u okviru zdravstvene zaštite. NZSU će sklopiti ugovore sa nezavisnim pružiocima zdravstvene nege kako bi ih isplaćivala na osnovu usluga koje pružaju pacijentima (ovo je tzv. „novac prati pacijenta“ princip).

Pored reforme finansiranja zdravstvene zaštite, Vlada je sprovela i temeljne reforme nacionalnog zdravstvenog sistema koje obuhvataju (1) restrukturiranje bolničke mreže, (2) uvođenje elektronskog sistema za obradu svih zdravstvenih kartona i informacija, i (3) usvajanje novih farmaceutskih politika i programa.

Uspeh ove reforme zavisi od toga da li vlada može da obezbedi adekvatne i održive resurse za zdravstvenu zaštitu i efikasno ih raspodeli. Puna realizacija trenutne reforme će obezbediti čvrste temelje za unapređenje kvaliteta nege u ukrajinskom sistemu zdravstvene zaštite.

Izvor: Hirose 2019.

U zaključku, Većina država Severne, Istočne i Južne Evrope poseduje zrele i relativno sveobuhvatne sisteme socijalne zaštite, mada se suočavaju sa izazovima nastalim usled promena prirode rada i nedostacima sa aspekta zaštite neformalnih radnika, migranata, raseljenih populacija i dece. U drugim delovima regiona, naročito u Centralnoj Aziji i na Kavkazu, sistemi socijalne zaštite se suočavaju sa izazovima u

obliku fragmentacije, niskih nivoa javne potrošnje, ograničenog obuhvata i neadekvatnih nivoa davanja (MOR 2017). Kriza izazvana pandemijom virusa COVID-19 je iskristalisala ove izazove i naglasila potrebu za fleksibilnijim dizajnom socijalne zaštite koja može da izdrži čitav niz eksternih potresa, ali pre svega za održivim rešenjima koja bi proširila obuhvat socijalnom zaštitom na sveobuhvatan i sistemski način.

4 Mere socijalne zaštite za ublažavanje efekata pandemije virusa COVID-19

Pandemija virusa COVID-19 je dubinski uticala na regionalno tržište rada i dovela do značajnog gubitka prihoda od rada i povećanja nejednakosti sa aspekta roda i prihoda. Naročito je zabrinjavajuća situacija mladih koji se ne školuju, ne pohađaju nikakvu obuku niti rade.

Kao što se može videti iz Tabele 1, gubitak radnih sati u Evropi i Centralnoj Aziji je procenjen na 9,2% (ekvivalentno broju od 30 miliona radnika sa punim radnim vremenom), što je znatno iznad svetskog

proseka i podrazumeva pad prihoda od rada od 8,7 posto. Negativni efekti su bili naročito izraženi u Južnoj Evropi i Centralnoj i Zapadnoj Aziji.

Globalni izveštaj o zaradama MOR beleži i pritisak koji dovodi do smanjenja zarada tokom prve polovine 2020. kao rezultat krize COVID-19 (MOR 2020b). Žene i nisko plaćeni radnici su bili disproportionalno pogođeni, što je povećalo nejednakosti sa aspekta roda i prihoda.

► Tabela 1. Gubici radnih sati i gubici prihoda od rada po regionu, 2020.

	Izgubljeni radni sati (%)	Ekvivalentni broj izgubljenih poslova s punim radnim vremenom (48 sati nedeljno) (u milionima)	Gubitak prihoda od rada (% prihoda od rada)
Svet	8,8	255	8,3
Evropa i Centralna Azija	9,2	30	8,7
Severna Evropa	10,0	4	n/a
Južna Evropa	12,3	6	n/a
Zapadna Evropa	6,9	5	n/a
Istočna Evropa	7,4	8	8,0*
Centralna i Zapadna Azija	12,0	7	16,3*

Napomene: *= prve tri četvrtine 2020. n/a = nije dostupno.

Izvor: (MOR 2021c; 2020d).

Kako bi odgovorile na krizu COVID-19, države su realizovale i momentalne intervencije na polju javnog zdravlja i ekonomske mere kako bi ublažile negativne efekte pandemije i stimulisale privredu. U njih spadaju obezbeđivanje pristupa zdravstvenim uslugama, podrška održanju kontinuiteta poslovanja, održanje delatnosti od opšteg interesa, zaštita radnih mesta i očuvanje prihoda onih pogođenih krizom.⁶

U svim državama regiona, politike socijalne zaštite su činile ključni deo jedinstvenog

odgovora na krizu izazvanu pandemijom COVID-19. Tačnije, postojeći sistemi socijalne zaštite su državama omogućili da pruže pravovremenu i fleksibilnu podršku radnicima i njihovim porodicama na koje je kriza negativno uticala, bez potrebe za usvajanjem novih zakona i propisa. Tabela 2 rezimira ključne mere sa aspekta socijalne zaštite i zaštite radnih mesta koje su zemlje u regionu usvojile.

⁶ Osim ako je drugačije naznačeno, informacije o pojedinačnim državama u ovom odeljku su preuzete iz nacionalnih izvora i postojećih zbornika (Gentilini, Dale, and Almenfi 2020; MOR 2021b; 2021f); molimo pogledajte ove izvore za pun spisak referenci.

► Tabela 2. Mere za borbu protiv COVID-19 sa aspekta socijalne zaštite i poslova

Država		Privremene subvencije za zarade	Smanjenje iznosa socijalnih doprinosa	Davanja za slučaj bolesti	Davanja za slučaj nezaposlenosti	Socijalna novčana davanja	Dodatna novčana davanja za penzionere
Albanija		○	...	...	○	○	○
Jermenija		△	△	...	△	○	△
Azerbejdžan		△	△	...	△	△	△
Belorusija		...	△	...	△	...	△
Bosna i Hercegovina	FBiH	○	○	...	○	...	△
	RS	○	○	...	○	...	△
Gruzija		△	△	...	△	△	△
Kazahstan		○	△	...	○	○	△
Kirgistan		○	△	...	△	○	△
Crna Gora		○	○	...	○	○	○
Severna Makedonija		○	○	...	○	○	○
Republika Moldavija		△	○	...	○	○	...
Ruska federacija		△	△	○	○	○	△
Srbija		○	...	...	...	○	○
Tadžekistan		△	△	...	...	△	△
Ukrajina		△	△	...	○	○	○
Uzbekistan		○	△	...	○	○	△

Napomene: ○ = glavne izmene iznosa davanja ili kriterijuma za pristup istima; △ = manje izmene; ... = bez promene. FBiH = Federacija Bosne i Hercegovine. RS = Republika Srpska.

Izvori: Podaci koje su zaposleni u MOR sabrali na osnovu Gentilini, Dale, and Almenfi 2020; MOR 2021d.

Sve države su uvele mere **socijalne zdravstvene zaštite** koje olakšavaju pristup uslugama zdravstvene zaštite u kontekstu terapije za COVID-19 i testiranja svih građana. Pored toga, neke države su opredelile relativno velike resurse za svoje celokupne sisteme zdravstvene zaštite.

Privremeno subvencionisanje zarada, iako isplaćivano na nivou minimalne zarade i samo tokom određenog perioda, je doprinelo sprečavanju masovnog otpuštanja, radnicima nadoknadilo prihode od rada izgubljene zbog uvođenja karantina i održalo stalne radne odnose. Ukoliko se pandemija nastavi, a situacija na tržištu rada se ne poboljša, moglo bi da dođe do zahteva za produženjem takvih privremenih subvencija.

Olakšice na uplatu socijalnih doprinosa, u obliku ili subvencija ili odlaganja plaćanja su imale važan uticaj na kontinuitet poslovanja, s obzirom na obim doprinosa. Iako je privremeno smanjenje doprinosa za socijalno osiguranje ispunilo momentalne potrebe za solventnošću, i preduzećima omogućilo da nastave sa poslovanjem i zadrže zaposlene, ova mera je imala direktan uticaj na finansiranje sistema socijalne zaštite, naročito penzionih fondova, koji su u većini zemalja sad u deficitu, sa ozbiljnim implikacijama po njihovu dugoročnu finansijsku stabilnost.

Davanje **plaćenog bolovanja** zaposlenima koji nisu mogli da rade zbog zatvaranja preduzeća ili obaveznog karantina nije bilo široko rasprostranjeno u zemljama u regionu. To je rezultat činjenice da su poslodavci odgovorni za plaćanje prvih nekoliko dana bolovanja svojim zaposlenima. U Hrvatskoj i Sloveniji, na primer, država je platila zarade zaposlenih na bolovanju od prvog dana, što se razlikuje od uobičajenog pravila da poslodavac plaća prvih 30 dana. U Ruskoj Federaciji iznos naknade za bolovanje je povećan bar do nivoa minimalne zarade.

Pandemija je pojačala dugo postojeću potrebu za proširenjem obuhvata **davanja za slučaj nezaposlenosti** i za povećanjem nivoa tih davanja. Izvestan broj zemalja u regionu je značajno proširio svoja prava po osnovu nezaposlenosti tako da obuhvate

više grupa radnika. Takođe je primećeno da su mere socijalne zaštite za ublažavanje posledica COVID-19 poslužile kao podsticaj nezaposlenima da se prijave u javne službe za zapošljavanje. Štaviše, izvestan broj zemalja, poput Azerbejdžana, Kirgistana, Tadžikistana i Uzbekistana su formulisale planove za podršku prelazu sa neformalne na formalnu ekonomiju i proširenje obuhvata socijalne zaštite na neformalnu ekonomiju.

Budžetska davanja za socijalnu pomoć su privremeno bila povećana, uslovi za pristup pravima su smanjeni i isplaćeni su jednokratni dodaci. Neke države (npr. Severna Makedonija i Srbija) su isplatile univerzalnu jednokratnu novčanu pomoć svim građanima. Većina država u Centralnoj Aziji i na Kavkazu je proširila obuhvat programa socijalne pomoći kako bi rešila probleme u vezi sa greškama isključivanja u šemama sa malim ciljnim grupama, te smanjila uslove za ostvarivanje prava i u nekim slučajevima odložila ponovnu proveru ispunjenosti tih uslova (npr. Azerbejdžan, Kazahstan i Uzbekistan). Čak i tad, obuhvat u tim državama nije u potpunosti proširen na sve koji žive u siromaštvu, ili su u opasnosti da zapadnu u siromaštvo. Što se Ruske Federacije tiče, ona je značajno povećala iznos i dužinu perioda isplate socijalne pomoći, porodijskog bolovanja i davanja za nezaposlene koje se ne finansira iz doprinosa.

Neke zemlje su dodatno investirale u **redizajniranje i unapređenje elektronskih informacionih sistema kako bi pokrenule preko potrebne reforme i povećale pristup programima socijalne zaštite**. Azerbejdžan je prednjačio u svom regionu, pošto je rano uveo automatizovane i digitalne procedure prijavljivanja za socijalnu pomoć, podnošenja zahteva za utvrđivanje invalidnosti i druge programe. U okviru mera za ublažavanje efekata COVID-19, investirao je u kreiranje kompjuterske aplikacije za usluge kućne nege za stara i invalidna lica, tako im omogućivši da pristupe informacijama i uslugama tokom pandemije (videti kućicu 2). Albanija je uvela Nacionalni elektronski registar kao jedan od elemenata svoje reforme socijalne pomoći i socijalnih usluga (videti kućicu 3).

► **Kućica 2 Unapređenje reformi i pružanja usluge socijalne zaštite pomoću elektronskog informacionog sistema u Azerbejdžanu: DOST – jedinstveni šalter za socijalne usluge**

Kako bi olakšalo komunikaciju Vlade sa građanima, Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu stanovništva Republike Azerbejdžana je 2018. osnovalo Agenciju za održivo i operativno pružanje socijalnih usluga, poznatu kao DOST.

DOST je usluga jedinstvenog šaltera koja omogućava dobijanje informacija i pristup za 132 statutorne usluge socijalne zaštite. Koristi centralizovani informacioni sistem koji koordiniše programe i aktivnosti ministarstva, agencije za socijalni rad, tela lokalne samouprave i drugih privatnih i neprofitnih pružalaca usluga. Građani mogu da se prijave putem internet obrasca ili kontaktiranjem kol centra i da očekuju odgovor za 10 do 15 minuta, ili u slučaju veoma složenih zahteva potvrdu prijema i detaljni odgovor u roku od 7 do 15 dana. Tokom pandemije, jedinstveni šalter je bio od suštinskog značaja za pružanje usluga starijima i osobama sa invaliditetom, kao i za obezbeđivanje novčanih davanja za nove korisnike.

Druge funkcije DOST obuhvataju: (1) anketiranje ranjivih lica kojima su potrebne socijalna zaštita i socijalna pomoć, (2) sprovođenja procene potreba, davanje predloga na polju zaštite prava, i ispunjavanja potreba marginalizovanih grupa stanovništva i (3) praćenje pružanja usluga i priprema predloga za unapređenje i razvoj tih usluga.

Izvori: MOR 2021g.

► **Kućica 3 Unapređenje reformi i pružanja usluge socijalne zaštite pomoću elektronskog informacionog sistema u Albaniji: Nacionalni elektronski registar, koji pokreće sprovođenje reforme usluga iz oblasti socijalne pomoći, brige o trećim licima i prava po osnovu invaliditeta**

Od 2019. i u okviru programa ekonomske pomoći (*Ndihma Ekonomike*), Albanija je uvela Nacionalni elektronski registar i standardizovanu formulu za proksi proveru materijalnog stanja, sa novim kriterijumima za ostvarivanje prava, davanjima i uslugama.

Nova metodologija za utvrđivanje ciljnih grupa je maksimalno smanjila greške uključenosti. Međutim dovela je do greški isključenosti i odbačen je veliki broj domaćinstava koja su siromašna sa aspekta prihoda ili sposobnosti ispunjavanja svojih osnovnih potreba. Nakon uvođenja nove proksi provere materijalnog stanja, broj korisničkih porodica je značajno opao, naročito među domaćinstvima sa samo jednim ili dva člana. Pored toga, postoje velike regionalne razlike po pitanju delotvornosti aktivnosti na polju komunikacije kao i prepreka procesu prijavljivanja.

Vlada je takođe sprovela reformu programa davanja po osnovu invaliditeta sa ciljem da (1) procenu invalidnosti preusmeri sa prethodnog medicinskog modela ka biopsihosocijalnom modelu usklađenom sa međunarodnim standardima, (2) uvede multidisciplinarne individualne planove podrške za osobe sa invaliditetom, i (3) reorganizuje sistem za procenu invalidnosti kako bi se unapredila njegova efikasnost i povećala odgovornost uspostavljanjem mehanizama uzajamne kontrole.

Zakon o lokalnoj samoupravi iz 2015. i Zakon o uslugama socijalne zaštite iz 2016. su pokrenuli proces decentralizacije socijalnih usluga sa centralnog nivoa na nivo 61 opštine. Pružanje usluga socijalne zaštite je sad u nadležnosti prvenstveno lokalne samouprave, uz podršku institucija sa centralnog nivoa. Međutim, većina opština ne poseduje potrebne ljudske finansijske resurse za realizaciju ovog zadatka.

Albanija se suočava sa velikim izazovom kad je u pitanju unapređenje pristupačnosti i kvaliteta integrisanih usluga socijalne brige na lokalnom nivou. To zahteva razvoj relevantnih finansijskih i regulatornih okvira, kao i elemenata administrativnih sistema i sistema pružanja usluga poput standarda usluga, Nacionalnog elektronskog registra socijalnih usluga i Jedinica za procenu potreba i upućivanje.

Izvori: MOR 2021e.

Pored gotovinskih transfera, obezbeđena su i davanja u naturi u obliku oslobađanja od plaćanja komunalija ili vaučera za nabavku određene robe ili usluga. Nekoliko država je uvelo posebno privremeno **odsustvo radi brige o detetu** za radnike koji su morali da se brinu o deci koja su ostala kod kuće kad su školske i pretškolske institucije bile mesecima zatvorene.

U svim državama, **penziona davanja** su bila indeksirana više od statutornih stopa i minimalne penzije su povećane. Neke države su isplatile jednokratnu novčanu pomoć penzionerima. Pensionerima u Jermeniji, Belorusiji i Kirgistanu su penzije dostavljane na kućnu adresu kako bi se smanjio rizik od izlaganja virusu.

U većini zemalja Centralne Azije i Kavkaza, samo **manjina radnika uplaćuje doprinose za socijalno osiguranje**. Ovo je posledica situacije gde brojni radnici i poslodavci posluju van zakonskih okvira takvih programa. U tim zemljama, gubici poslova i zatvaranje preduzeća usled pandemije bi mogli da povećaju nivo neformalne zaposlenosti i nazadovanja napretka postignutog na polju smanjenja siromaštva. Svetska banka, koristeći prag siromaštva od 5,50 dolara dnevno, procenjuje da još 5 miliona ljudi u Evropi i Centralnoj Aziji može zapasti u siromaštvo usled krize izazvane pandemijom COVID-19 (Lakner et al. 2021), što će dodatno urušiti održivost programa socijalne zaštite. Radnici migranti koji su se vratili u matične države nakon što su ostali bez posla zbog COVID-19

(uglavnom radnici iz Kirgistana, Tadžekistana i Uzbekistana koji su se vratili iz Kazahstana, Republike Koreje i Ruske Federacije) i njihove porodice se suočavaju sa značajnim dodatnim opterećenjem, pošto u većini slučajeva ne ispunjavaju uslove za dodelu prava po osnovu socijalne zaštite.

Potreba za uvođenjem ili osnaživanjem veza između davanja iz oblasti socijalne zaštite i socijalnih usluga i usluga na polju zapošljavanja za lica koja su višestruko ugrožena (ne samo materijalno) i tražilaca posla je postala očiglednija, i izvestan broj država (Jermenija, Severna Makedonija, Srbija, Tadžekistan i Uzbekistan) su pokušale da kreiraju integrisanije pružanje usluga.

Procenjuje se da je 14,6% globalnog BDP-a dodeljeno za fiskalne mere u okviru borbe protiv COVID-19, što obuhvata i dodatne rashode i nastale potencijalne obaveze u obliku injekcije kapitala, kredita i različitih garancija preduzećima i drugima (videti tabelu 3). Obimi i prioriteti fiskalnih intervencija značajno variraju od zemlje do zemlje. Fiskalne mere koje su preduzele države Centralne i Istočne Evrope i Centralne Azije su generalno bile ograničenije od onih koje su preduzele zemlje sa visokim prihodima ili nove države članice EU. Uglavnom su se fokusirale na direktnu dodatnu pomoć preduzećima i domaćinstvima, iako su pojedine države (poput Republike Moldavije, Srbije, Tadžekistana i Ukrajine) opredelile prilično veliki deo svoje potrošnje za nedovoljno finansirane sisteme zdravstvene zaštite.

► Tabela 3. Fiskalne mere za ublažavanje posledica COVID-19 tokom 2020. u odabranim državama (procenat BDP-a)

	Dodatna potrošnja ili izgubljeni prihodi (A)			Ubrzana potrošnja/ odloženi prihod (B)	Podrška za likvidnost (C)				Zbir A+B+C (svi dostupni podaci)*
	Pod-zbir	Zdravstveni sektor	Ne-zdravstveni sektor		Pod-zbir	Injekcije kapitala, krediti, kupovina aktive ili preuzimanje duga	Potencijalne obaveze Garancije	Kvazifiskalne operacije	
Centralna i Istočna Evropa									
Albanija	1,2	0,2	0,9	–	1,7	–	1,7	–	2,9
Bosna and Hercegovina	5,1	–	–	–	–	–	–	–	5,1
Crna Gora	8,0	0,5	7,6	2,3	–	–	0,0	–	10,3
Severna Makedonija	2,9	0,1	2,8	–	2,9	–	–	2,9	5,8
Republika Moldavija	2,2	1,2	1,1	–	0,4	0,3	0,0	–	2,6
Srbija	5,6	1,3	4,3	2,8	1,4	–	1,0	0,4	9,8
Ukrajina	3,4	0,9	2,5	–	–	–	–	–	3,4
Istočna Evropa i Centralna Azija									
Jermenija	1,0	0,3	0,7	0,0	1,1	1,1	0,0	0,0	2,0
Azerbejdžan	2,2	0,5	1,6	–	3,4	2,7	0,7	0,0	5,6
Kazahstan	2,4			–	3,1	1,9	–	1,2	5,5
Kirgistan	6,1	0,3	5,8	–	–	–	–	–	6,1
Ruska Federacija	2,9	0,6	2,3	0,4	1,5	0,5	0,5	0,5	4,9
Tadžekistan	3,0	1,9	1,1	–	0,5	0,5	–	–	3,5
Uzbekistan	3,7	0,8	3,0	–	2,4	2,4	–	–	6,1
Svet	7,4	1,0	6,4	1,0	6,1	0,4	4,0	1,6	14,6

Napomene: Procene sa kraja decembra 2020. Mere su možda bile realizovane tokom 2020., 2021. ili i duže. Procenti BDP-a su preuzeti iz *Ažuriranog pregleda svetske ekonomske perspektive* iz januara 2021., osim ako nije drugačije naznačeno. Globalna procena fiskalne podrške obuhvata i dodatnu potrošnju i izgubljene prihode, kao i potencijalne obaveze po osnovu garancija i kvazifiskalnih operacija. * Cifre se možda ne poklapaju potpuno sa brojevima datim u „ukupno“ stubcima zbog zaokruživanja.

Izvori: Nacionalni državni organ i procene zaposlenih u Međunarodnom monetarnom fondu (IMF 2021).

5 Zaključci: Ka sveobuhvatnom i rezilijentnom sistemu

U svim zemljama Centralne i Istočne Evrope i Centralne Azije, socijalna zaštita je igrala ključnu borbu u okviru mera za ublažavanje efekata krize izazvane virusom COVID-19. Međutim, kriza je otkrila nedostatke na polju obuhvata, adekvatnosti i sveobuhvatnosti postojećih sistema socijalne zaštite koji proističu iz problema koji su su svojstveni trenutnom preovlađujućem svetu rada, naročito po pitanju porasta prekarnog zapošljavanja, i sve većih nejednakosti. Istovremeno, kriza je naglasila značaj proaktivnog investiranja za izgradnju sveobuhvatnih i rezilijentnih sistema socijalne zaštite. Ključne pouke mogu biti rezimirane na sledeći način:

Obuhvat socijalne zaštite treba da bude proširen na radnike u svim oblicima zapošljavanja, što obuhvata radnike u svojoj ekonomiji i one u nestandardnim oblicima rada, poput radnika na platformama i radnika migranata. Ovo zahteva uzimanje u obzir heterogenosti radnih populacija i visokih nivoa mobilnosti na tržištu rada. Ispunjavanje pravnih obaveza po pitanju uplate doprinosa za socijalno osiguranje i naplata tih doprinosa bi trebalo da budu unapređeni tako što će se ohrabriti formalizacija radnika u neformalnoj ekonomiji i uhvatiti u koštac sa problemom prijavljivanja radnika na manje zarade od realnih. Početni naponi na polju prelaska sa neformalne na formalnu ekonomiju koji su već realizovani u Azerbejdžanu, Tadžekistanu i Uzbekistanu bi trebalo da budu dodatno promovisani uz proširenje obuhvata socijalne zaštite na radnike u svojoj ekonomiji.

Kako bi sistemi socijalne zaštite delotvorno obezbedili pristup sigurnosti prihoda i zdravstvenoj nezi, neophodno je izdvojiti adekvatne resurse i identifikovati fiskalni prostor. Nedavni podsticaji i mere socijalne zaštite su prilično opteretili državne budžete i uticali na dugoročnu održivost sistema socijalne zaštite, naročito već fragilne penzione sisteme. Međutim, ulaganje u socijalnu zaštitu je od ključnog značaja za postizanje ekonomskog

oporavka i izgradnju sistema koji će biti otporniji na buduće potrese. Iako je od kritičnog značaja da trenutno primenjuju fleksibilnu i podsticajnu fiskalnu politiku, za vlade je bitno da kreiraju i obezbede fiskalni prostor za održavanje i unapređenje sistema socijalne zaštite tokom krize, faze oporavka i nadalje.

Još jedan ključni izazov je vezan za unapređenje finansiranja socijalne zaštite kroz mešavinu izvora finansija zasnovanih na doprinosima i onih koji to nisu. Kriza izazvana pandemijom COVID-19 je vlade navela da razmotre prilagođavanje njihovih postojećih programa socijalne zaštite i pokušaju da pronađu bolju kombinaciju sistema zasnovanih na doprinosima i onih koji to nisu kako bi bolje rešili probleme povezane sa postojećim transformacijama na tržištu rada. Na primer, zatvaranje jaza u finansiranju zabeleženog u Istočnoj Evropi tokom 2020. i ispunjavanje ciljeva održivog razvoja 1.3 i 3.8 bi zahtevalo dodatnih 227,1 milijardi dolara kako bi se u potpunosti finansirao ukupni trošak paketa univerzalnih davanja koji bi mogao da predstavlja minimum socijalne zaštite u ovom podregionu. Ovo predstavlja dodatnu investiciju u iznosu od 2,7% BDP-a ovih država (MOR 2020c). Davanja koja se ne finansiraju iz doprinosa bi trebalo da zamene dopunske programe zasnovane na doprinosima kako bi se popunile praznine u obuhvatu.

Više pažnje bi trebalo da bude posvećeno osnaživanju kapaciteta ministarstava zaduženih za socijalnu zaštitu, institucija za socijalnu sigurnost, i agencija na nacionalnom i nižim nivoima, sa ciljem uklapanja komponenti zasnovanih na doprinosima i onih koje to nisu u okviru jedinstvenog sistema. Pažljivo formulisanje politika, strateško upravljanje i dobro organizovani mehanizmi za primenu, uključujući elektronske informacione sisteme, će biti potrebni kako bi se obezbedilo proširenje obuhvata, praćenje trendova i sposobnost nacionalnih sistema socijalne zaštite da fleksibilno reaguju na potrebe i promjenjive potrebe populacije.

Tokom krize je identifikovana i potreba za integrisanim odgovorom sistema socijalne zaštite i službi za zapošljavanje. U okviru integrisanih rešenja je potrebno osmisliti mešavinu programa socijalne zaštite i zapošljavanja koja može da odgovori na potrebe radnika i drugih ljudi, omogućiti realizaciju njihovih prava i pruži im podršku tokom različitih i sve kompleksnijih promena sa aspekta profesionalnog i privatnog života.

Kriza je takođe potcrtala potrebu da se tripartitni ključni akteri – vlade, radnici i zaposleni – zajednički uhvate u koštac sa problemima koje COVID-19 donosi uz pomoć delotvornog socijalnog dijaloga, kao i da se poveća koordinacija sa finansijskim organima u cilju formulisavanja mera socijalne zaštite za ublažavanje krize. Takav zajednički rad i koordinacija su već uspostavljeni u nekim zemljama. Na primer, u Azerbejdžanu, je uz učešće socijalnih

partnera osnovana radna grupa predvođena Ministarstvom rada i socijalne zaštite koja treba da uspostavi kriterijume za pomoć preduzećima i promovisanje zapošljavanja. U Gruziji je Gruzijska konfederacija sindikata predložila izmene i dopune Zakona o radu koje bi dozvolile isplatu zarada radnicima u karantinu i uspostavljanje specijalnog fonda za borbu protiv pandemije, i gde su iste i usvojene. Takve mere mogu biti iskorišćene prilikom redizajniranja drugih sistema socijalne zaštite kako bi države bile u stanju da odgovore na nove izazove. Trajno rešenje problema koje pandemija donosi može biti dogovoreno i održano samo ukoliko postoji široki konsenzus na nacionalnom nivou zasnovan na punom razumevanju implikacija mera i uz pomoć kontinuirane posvećenosti svih relevantnih ključnih aktera.

reference

- Bredšo, Džonatan i Keniči Hirose. 2016. *Davanja za decu u Centralnoj i Istočnoj Evropi: Uporedni pregled*. Budimpešta: Tim za dostojanstveni rad i Kancelarija za Centralnu i Istočnu Evropu MOR. Dostupno na: [Bradshaw, Jonathan, and Kenichi Hirose. 2016. *Child Benefits in Central and Eastern Europe: A Comparative Review*. Budapest: ILO DWT and Country Office for Central and Eastern Europe] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_532424.pdf.
- Đentilini, Ugo, Pamela Dejl i Muhamed Almenfi. 2020. „Mere borbe protiv COVID-19 sa aspekta socijalne zaštite i zapošljavanja: Pregled nacionalnih mera u realnom vremenu (11.12.2020)“ Tekstualna/HTML verzija 14. Dostupno na: [Gentilini, Ugo, Pamela Dale, and Mohamed Almenfi. 2020. “Social Protection and Jobs Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures (December 11, 2020)”. Text/HTML version 14.] <https://documents1.worldbank.org/curated/en/467521607723220511/pdf/Social-Protection-and-Jobs-Responses-to-COVID-19-A-Real-Time-Review-of-Country-Measures-December-11-2020.pdf>.
- Hirose, Keniči. 2019. „Finansiranje reforme zdravstvene zaštite u Ukrajini - Izveštaj o napretku“. Kopija beleški. [Hirose, Kenichi. 2019. “Health Care Financing Reform in Ukraine – A Progress Review, 2016–2019”. Mimeographed notes.]
- MOR. 2017. *Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2017-19: Univerzalna socijalna zaštita za postizanje ciljeva održivog razvoja*. Dostupno na: [ILO. 2017. *World Social Protection Report 2017-19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*.] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf.
- ———. 2020a. *Procena efekata COVID-19 na socioekonomsku situaciju u Uzbekistanu: Dohodak, tržište rada i pristup socijalnoj zaštiti. Pregled kriznih mera i načina da se unapredi državna politika*. Dostupno na: [2020a. *Assessment of the Impact of COVID-19 on the Socio-Economic Situation in Uzbekistan: Income, Labour Market and Access to Social Protection. Overview of Crisis Measures and Ways to Improve State Policy*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_759842.pdf.
- ———. 2020b. *Globalni izveštaj o zaradama 2020.- 2021.: Zarade i minimalne zarade u doba COVID-19*. Dostupno na: [2020b. *Global Wage Report 2020-21: Wages and Minimum Wages in the Time of COVID-19*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_762534.pdf.
- ———. 2020c. „Finansiranje praznina u okviru sistema socijalne zaštite: Globalne procene i strategije za zemlje u razvoju u svetlu COVID-19 i van pandemije“. *Fokus na socijalnu zaštitu*. 17.09.2020. Dostupno na: [2020c. “Financing Gaps in Social Protection: Global Estimates and Strategies for Developing Countries in Light of COVID-19 and Beyond”. *Social Protection Spotlight*. 17 September 2020] <https://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDF.action?id=56836>.
- ———. 2020d. *Monitor MOR: COVID-19 i svet rada*, 6. izdanje. *Ažurirane procene i analize*. Dostupno na: [2020d *ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work*, 6th ed. *Updated Estimates and Analysis*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf.

- ▶ ———. 2021a. *Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2020.-22.: Socijalna zaštita na raskršću - u potrazi za boljom budućnošću*. Dostupno na: [2021a. *World Social Protection Report 2020-22: Social Protection at the Crossroads – in Pursuit of a Better Future*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_817572.pdf.
- ▶ ———. 2021b. *Globalna socijalna i radna perspektiva 2021: Uloga digitalnih radnih platformi u transformaciji sveta rada*. Dostupno na: [2021b. *Employment and Social Outlook 2021: The Role of Digital Labour Platforms in Transforming the World of Work*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_771749.pdf.
- ▶ ———. 2021c. *Monitor MOR: COVID-19 i svet rada*, 7. izdanje. Ažurirane procene i analize. Dostupno na: [2021c. *ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work*, 7th ed. Updated Estimates and Analysis] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf.
- ▶ ———. 2021d. *Monitor socijalne zaštite: Mere sistema socijalne zaštite za borbu protiv krize COVID-19 širom sveta*. Dostupno na: [2021d. *Social Protection Monitor: Social Protection Responses to the COVID-19 Crisis around the World*] <https://www.social-protection.org/gimi/ShowWiki.action?id=3426>.
- ▶ ———. 2021e. *Pregled sistema socijalne zaštite u Albaniji: obuhvat, rashodi, adekvatnost i finansiranje*. Budimpešta. Dostupno na: [2021e. *Review of Social Protection System in Albania: Coverage, Expenditure, Adequacy and Financing*. Budapest] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_798635.pdf.
- ▶ ———. 2021f. *Procena mera socijalne zaštite za borbu protiv COVID-19: Pouke sa Zapadnog Balkana i iz Istočne Evrope tokom prve faze pandemije*. Dostupno na: [2021f. *Assessment of the Social Security Responses to COVID-19 Lessons from the Western Balkans and Eastern Europe during the First Stage of the Pandemic*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_775160.pdf.
- ▶ ———. 2021g. U pripremi. *Mapiranje socijalne zaštite u Azerbejdžanu*. [2021g. Forthcoming. *Mapping social protection services in Azerbaijan*]
- ▶ MOR i UN Women. U pripremi. *Procena minimuma socijalne zaštite u Jermeniji* [ILO and UN Women. Forthcoming. *Social Protection Floors Assessment in Armenia*]
- ▶ MOR, UNICEF (Dečji fond Ujedinjenih nacija) i Svetska Banka. 2020. *Procena sistema socijalne zaštite u Uzbekistanu na osnovu osnovnog dijagnostičkog instrumenta*. Dostupno na: [ILO, UNICEF (United Nations Children's Fund), and World Bank. 2020. *An Assessment of the Social Protection System in Uzbekistan Based on the Core Diagnostic Instrument (CODI)*] https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_760153.pdf.
- ▶ MMF (Međunarodni monetarni fond). 2021. „Baza podataka fiskalnog monitora o nacionalnim fiskalnim merama za borbu protiv krize izazvane pandemijom virusa COVID-19“ Jul. Dostupno na: [IMF (International Monetary Fund). 2021. “Fiscal Monitor Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic”. July] <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>.

- Kid, Stiven i Bjorn Gelders. 2015. Dobrobit dece i socijalna sigurnost u Gruziji: Argumenti za kretanje ka inkluzivnijem nacionalnom sistemu socijalne sigurnosti. Tbilisi: UNICEF. Dostupno na: [Kidd, Stephen and Björn Gelders. 2015. *Child Wellbeing and Social Security in Georgia: The Case for Moving to a More Inclusive National Social Security System*. Tbilisi: UNICEF] http://socialprotection-humanrights.org/wp-content/uploads/2016/04/UNICEF_Child_Wellbeing_ENG_.pdf.

- Lakner, Kristof, Nišant Jonazan, Danijel Gerson Maler, R. Andres Kastaneda Agilar i Haoju Vu. 2021. „Ažurirane procene efekata COVID-19 na globalno siromaštvo: Osvrt na 2020. i perspektive za 2021.“ *Blog Svetske banke*. 11.01.2021. Dostupno na: [Lakner, Christoph, Nishant Yonzan, Daniel Gerszon Mahler, R. Andres Castaneda Aguilar, and Haoyu Wu. 2021. "Updated Estimates of the Impact of COVID-19 on Global Poverty: Looking Back at 2020 and the Outlook for 2021". *World Bank Data Blog* (blog)] 11 January 2021. <https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-looking-back-2020-and-outlook-2021>.

- UNICEF (Dečji fond Ujedinjenih nacija). 2014. *Deca recesije: Uticaj ekonomske krize na dobrobit dece u bogatim zemljama*. Dostupno na: [UNICEF (United Nations Children's Fund). 2014. *Children of the Recession: The Impact of the Economic Crisis on Child Well-Being in Rich Countries*] <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>

- ———. 2015. *Socijalni monitor: Socijalna zaštita dečjih prava i dobrobiti u Centralnoj i Istočnoj Evropi, na Kavkazu i u Centralnoj Aziji*. Dostupno na: [2015. *Social Monitor: Social Protection for Child Rights and Well-Being in Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia*. https://www.unicef.org/eca/media/1081/file/Social_Monitor_Regional_Report.pdf.

- ———. 2019. *Izgradnja nacionalnog sistema socijalne zaštite koji je prikladan za uzbekistansku decu i mlade*. Taškent. Dostupno na: [2019. *Building a National Social Protection System Fit for Uzbekistan's Children and Youth*. Tashkent] https://www.developmentpathways.co.uk/wp-content/uploads/2020/05/Uzbekistan-SP-overview-paper-ENG-FINAL_July2019-1.pdf.

- ———. 2020. „Univerzalna davanja za decu u Evropi i Centralnoj Aziji“. Regionalni kratki pregled socijalne zaštite br.4. Regionalna kancelarija za Evropu i Centralnu Aziju. Dostupno na: [2020. "Universal Child Benefits in Europe and Central Asia". Regional Social Protection Brief No. 4. Europe and Central Asia Regional Office] <https://www.unicef.org/eca/media/13446/file/UCB%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia%20English%20.pdf>.

Unapređujemo socijalnu pravdu, promovišemo dostojanstveni rad

Međunarodna organizacija rada je agencija Ujedinjenih nacija za svet rada. Mi okupljamo vlade, poslodavce i radnike kako bismo promovisali pristup budućnosti rada sa fokusom na čoveka kroz otvaranje novih radnih mesta, ostvarivanje prava na radu, socijalnu zaštitu i socijalni dijalog.

Ovaj Dopunski regionalni izveštaj za Centralnu i Istočnu Evropu i Centralnu Aziju za cilj ima da nadopuni Publikaciju MOR pod nazivom Globalni izveštaj o socijalnoj zaštiti 2020-22. Obuhvata odeljak koji rezimira stanje socijalne zaštite širom sveta, praćen odeljkom koji potcrtava ključne promene, izazove i prioritete socijalne zaštite sa aspekta životnog ciklusa.

ilo.org

International Labour Organization
Route des Morillons 4
1211 Geneva 22
Switzerland

 International Labour Organization
 @ILO
 ILOTV